

Бу бичигимди Эмилдей кызымнын
эземине учурлап турум.

ISBN 978-5-903447-10-7

© Күлер Тепуков

© Сергей Дыков

© Литературно-издательский Дом «Алтын-Туу»

КИРЕ СӨС

Слердин колыгарда, күндүлү кычыраачы, Күлер Эзендикович Тепуковтын көп жылдардын туркунына Алтайдын балдары керегинде ле балдарга учурлаган чүмдемелдерден турган жуунты. Күлер Эзендикович Алтайдын эн изү толугында – Кадыннын он жарадында турган Салјар деп кичинек журтта чыккан. Чыдаган јери Кадыннын сол јанында чөйилген Кыныраар журт. Эмди бис оны Кичинек Јаламан дежедис. Јаламан ичи сүреен бай алтай. Алдында Кыныраардын јаландарында анканын ашкан алтын ашла кожо тестек-тестек арбузтар өзөтөн. А садтарында... Анда не јок деер! Кызыл аламалар ла күрен грушалар, јулугы сызылган сливалар ла вишнялар. Маала ажы кайда! Бу тамзык, су-кадыкка тузалу аш-курсакты мында јаткан эл-јон отургыскан, сугарган, кичееген. Байлык бойы келбес, кайда да болзо, иштеер керек. Онон түжүм јуунадары кайда! Ого база кижинин колынын күчи керек.

Мындый аңылу јерлер Алтайыста көп. Онын ар-бүткени — ан-кужы, агаш-тажы керегинде Күлер Эзендикович каткымчылу үлгерлеринде,

јилбилү куучындарында, табышкактарында бичийт. Онын бичигенин кычырып, балдар соот ойин тузалу ла јилбилү өткүрет.

Күлер Тепуковтын үлгерлеринде кабай кожондор, чөрчөктөр, табышкактар, булгалыштар, тооломоштор, тил темиктирер таскадулу, сөслө ойноор өскө дө чүмдемелдер көп туштайт. Бу чүмдемелдердин учурын ајарганда, оны Күлер Эзендиковичтин акту бойынын педагогиказы деп айтсабыс, јастыра болбос.

Темдектезе, «Кабай кожон» деп үлгерди эненин поэзиязы деп айдарга јараар. Ол табылу ла јабыс үнле кожондоло айдылып, јаш баланы уйуктадар эп-арганын учурын бүдүрет. Энези баланы колына эмезе кабайга салып јайкап, ого эрке сөслө «эркежим», «эркем» деп баштанат. Анайда ок баланы улусла, тындуларла, тудунаркабынар эдимдерле таныштырат. Балазын јажыркадып јайкаар ой јогын көргүзип, иш этпей отураар арга јогын айдып, энези балазын сурайт:

Уйукта, эркем, уйукта,
Ижиге түрген барайын.
Шокчыл боро чычканды
Кезедип мен салайын.

Бала айткан сөсти аайлап, жуук улузын танып баштаза, ого «Түш», «Жиилек» ле өскө дө кыскачак үлгерлерди кычырганда, озор баланы сүүндирер, көкидер ийделү.

Анайда ок үлгерлерде кандый да жакылта болот. Темдектезе:

Тан, тан, тан,
Турзан калын уйкунан.
Тан, тан, тан,
Соок суула јунунзан.

Балдарды каткыртар соот үлгерлер (орус фольклордо «потешки» деп адалат) балага сабарларыла, колдорыла, буттарыла ойноор арга берип, онын баштапкы ойыны боло берет. Темдектезе:

Он койон ойногон —
Төнөзөктөн тоолонгон.
Анчы сүүнип тоологон,
Тоолоп болбой токтогон.
Он койон ойногон —
Баштактанып тоолонгон.

Кебиле јилбилү тооломошторын (считалки) автор «Бодоорынын урогы» деп бөлүкке кийдирет. Бала тооломошторды кычырып, тоолоорго

ло бодоорго темигет. Ээчий тоозын көргүскен тооломолорло таныжып айдат:

Бир — эзин,
Эки — куйун,
Үч — салкын,
Төрт — жалкын,
Бастыразы —
Jaан jоткон.

Мында ла тооломолордын эквивалентиле — «janгыс» деп тооломоло балдар таныжар аргалу. Темдек эдип «Чойлошкон» деп үлгерди көрөөли:

Ол — janгыс, мен — janгыс,
Ол — бир, мен — бир,
Ол — курт, мен — коныс,
Кожуп ийзе — курт-коныс.

Бу үлгердин база бир анылузын темдектеер керек. «Курт», «коныс», «курт-коныс» деген сөстөр тооломолорды солыйт. Мындый солынтылар тузаланган эп-арга балдардын литературазында солун janгыртулардын тоозына кирип, алтай литературанын једими болгодый.

Күлер Эзендикивичтин тооломолоры («Чы-малы») табылу эрмектерде туштап, болгон ло бүдүретен керектерди тоологондо туштайт. Тем-

дектезе:

Жай меге шыра —
Иш башты ажыра.
Тура тудары — ол бир,
Азык јууры — ол эки.
Ончо ишти тоолозом,
Болор — јүс.
Иштенип ле турганчам,
Једип келер кјс.

Тооломош диалогтордо база учурайт. Темдек-тезе: «Јаңмыр» деп үлгер-диалогто такып айткан адалгыштардын болужыла диалог јаны кебер алынат.

— Јаңмыр, јаңмыр, сен кайдан?
— Тестек, семис булуттан.
— Булут, булут, сен кайдан?
— Буулап чыккан ол буунан.
— Буу, буу, сен кайдан?
— Агып јаткан суучактан.
— Суучак, суучак, сен кайдан?
— Сенин, уулчак, јанында,
Сүүнип түшкен јаңмырда.

Адалгыштар јогынан тооломош мынайда угулар эди:

- Сен кайдан?
- Тестек, семис булуттан.
- Сен кайдан?
- Буулап чыккан ол буунаң.
- Сен кайдан?
- Агып јаткан суучактан.
- Сен кайдан?
- Сениң, уулчак, јаныңда,
Сүүнип түшкен јангырма.

Автордын модорлоп айткан үлгерлерин бала кычырып, сөстөрдү чокым айдарына үренер, тили ээлгир, куучыны көнү болоруна темигер. Темдектезе, [к] табышла танышканда, мындый модор тузалу:

Кара каргаа, карга кара.

Кар быјыл јаан түшкен.

Анайда ок чокым айдарынын (чистоговорки) таскадузы болгодый үлгерлер көп туштайт. Баланы [л] ла [р] табыштарла таныштырганда, бу кыска үлгерди тузаланза мөрлү:

Ал-ал-ал,

Учуп келди тарал.

Тар-тар-тар,

Ончо мениң кузуктар.

Бичикте кычырарга јилбилү көп булгалышт-
төгүндү үлгерлер (небылицы) бар. Анда ончо
неме сан тескери көргүзилет. Темдектезе:

Агаш будагына отурып,
Уйлар кузук черткилейт.
Копчы сангыскан јангыскан
Койон теберге умзанат.

Мындый јуруктар балдарды каткыртат,
јүрүмде болуп турган учуралдарды аайлаар ар-
газын тыныдат.

Балдардын тапкырын курчыдарга, автордын
табышкактарын тузаланарга јарамыкту. Табыш-
как – алтай калыктын фольклорынын јебрен
жанры. Озодо улус табышкактын куулгазын
ийдезине бүткен. Табышкакты табала, кижии ар-
бүткенди, тындуларды, өзүмдерди бойына бак-
тырып алар деп сананган. Чөрчөктөрдө лө кеп
куучындарда каандар, баатырлар табышкак та-
батан; кезикте абакайлары ологго табышкактын
каруузын айдып беретен. Ой өткөн сайын та-
бышкак бойынын куулгазын ийдезин јылыйтып,
бала-барка таскатканда, олардын ајарынкайын
ла тапкырын тыныдар, јүрүмди ондоор арга
боло берген. Табышкактын педагогикалык учу-

ры бийик. Ол балага не-неменин колбузын, айландыра телекейдин јаражын ајарар арга берет.

Аристотельдин темдектегениле, табышкак – јараштыра чүмделген метафора. Балдар автордын табышкактарынын учурына терен «кирип», тирилип келген метафораларды ајарып, табышкак-үлгерде јажынган сүр-кеберлерди чыгара айдып ойнойт.

Темдектезе:

Айылга берген јакылтаны
Айдып мен јүредим.
Ўренчиктин үредүзин
Айылга айдып келедим.

Анайда ок табатан неме өскөзиле солынат.
Темдектезе:

Кайда ла мен — бажында,
Је күнликте мен — учында.

Ар-бүткен де, јайалган телекей де теп ле тегин эттире көргүзилет; табышкакта сары чачту казык – күнкузук; кадап ийер ийнелү, јаны јылда сүрлү — чибі.

Күлер Эзендиковичтин табышкактарынын база бир аңылузы бар. Олордын каруузы күлтезине (рифма) келиштире айдар-табар

сөстөр некейт. Темдектезе:

Ток курсак азаачы,
Көөш тудунган ...

Блдарды табышкактарда кайкамжык сүр-
кеберлер ле кокыр јилбиркедет. Темдектезе:

Тестек-чарбак карынду,
Узун мыйрык сагалду,
Амырап јүрер мен монгыс,
Адым менин ...

Поэт сөстөрдин лексикалык учурына јаан
ажару салып, омонимдерле, синонимдерле, анто-
нимдерле балдарды ойноdot.

Темдектезе:

Адам јаскыда кыра сүрген,
Ачап түлкү койонды сүрген.
Ортон акам армакчы түрген,
Койон мангайт сүреен түрген.

***

Сабатту сууга барайын ба,
Айса болзо көнөктү?
Айса алгый алайын ба?
Суу тажыырга эптү.

***

Соок сууда эжинип,
Жылу жаратта жададым.
Кату таштан тууралап,
Жымжак кумакта сайрайдым.

Кажы ла калыктын литературазы бойынын өзүминде фольклорло колбулу болгон. Бичиичи чөрчөгин чүмдеп тура, фольклордын сюжедине, эбелгезине (мотив) тайанат. Фольклор литературалык чүмдемелдин сайламазына да (композиция), структуразына (кееркедим сүр-кебер жураганда) да камаанын жетирет.

Кижилик өзүминин кандый ла ойинде неге де амадаган. Онын учун ол ижемји берген, жүрегин токынаткан, соот берген чөрчөккө жаантайын жүткиген.

Күлер Эзендиковичтин үлгерлеп чүмдеген кыска чөрчөгөштөри балдарды бичик-биликке тартынарына, ар-бүткенди сүүрине ле оны чеберлеерине, ада-энезин тоорына, нажылыкка үредет.

Автор чөрчөктөринде баланын жүрегин чочыдар, күүн-санаазын карануйладар учуралдарды болдырбаска албаданат. Ол каралу керектерди

кӱргүзип тура, оны јакшылыкла колбулу немелерле јымжадат. Темдектезе, «Јаңыјылдык ченелте» деп ойын-чӱрчӱгӱштӱ кара санаалу Аранай ла Шаранайдын каршулу керектери соот ченелтеле – табышкак табарыла солынат.

Кӱлер Эзендикович чӱмдемелдеринде антыгарлу нӱкӱрлӱри – јурт јердин баладары керегинде бичийт. Ол качан да айткан эди: «Менде Тӱрӱлимнен, албатымнан, онын азыраган балдарынан, бӱдӱрген ижинен, эткен керектеринен јаан не де јок. Мен кажы ла бичиген сӱзимле олордын алдында каруулу». Бу сӱреен јаан јайалталу кижии кандый да сан башка немелерди, учуралдарды сананып табала, оны балдарга айдып берерге албаданат. Онын да учун ол «Солонгы» журналдын, «Эзлик» газеттин бӱктеринде бичимелдерин салат.

Эмди, балдар, слер Кӱлер Эзендиковичтин сӱӱнчилӱ ӱлгерлерин кычырараар. Онын кезигин слердин ада-энелереер бала тужында кычырып ӱскӱн, ненин учун дезе, олар јирме-одус јыл кайра чӱмделген.

Кажы ла балага јӱгӱрерге, калыырга, баштактанарга јарап турган деп, бис билерис. Слер-

ди жылдыстар да кармактап турган деп, аркада өткөн Жаны жылга да барып жүрген деп, бир де аланзыбай жадыс. Слердин кемигер мындый учуралдарды сананып табар аргалу? Андый балдар бистин ортобыста бар болгондо, жүрүм де жараш болор.

Чындап та, сүүнчи бу бичикте бир кучак. Кандыйы керек, талдап алыгар, кару балдар.

Надежда Тайборина,
филология билимдердин кандидады

ЭМИЛДЕЙ

Эки жылдан Эмилдей
Школго барар ол эмей.
Адазына амыр бербейт,
«Эне» деген таныкты
Көргүзип берзен» дейт.
Адазы дезе чаазынга
Бичип берет: «ЭНЕ».
Эмилдей дезе ачынат,
«Ненин учун энемде
Үч танык?» деп сурайт.
«Эне, Күн, жер, суу —
Ончозы үч таныктан турат.
Jүр ологго карузып!» —
Адазы каруу жандырат.

СҮҮНЧИ МЕНДЕ БИР КУЧАК

Сүүнчи менде бир кучак,
Эй, кысчак ла сен уулчак!
Капшай келип алыгар,
Кажызы керек, талдагар.

«Төрт» лө «бешке» үренер
Сүүнчи ондо база бар.
Ада-эне сүүндирер
Ондыйы да табылар.

Эн ле јаан ол сүүнчи —
Күннин жарык бу чогы.
Оны слерге сыйлаарым,
Сүүнигер деп айдарым.

КҮЙҮНЕДИМ КУШТАРГА

Күйүнедим куштарга,
Күүним келет учарга.
Бийик туулар ажыра,
Чакпынду суулар кечире,
Ыраак-ыраак талага,
Ырыс сакыган балдарга.

ТӨРӨЛИМ

Жайымнын жаркынду мөнкү эзинин
Чактар өткүрө калыгым сакыган.
Канча жууларды, түбекти, шыраны
Женип омор кайра баспаган.

Төрөлим бүгүн ырысту ла жайым,
Нак калыктар мында одузу.
Үргүлји мөштин кузугынды омор,
Бирлик жүрүмдү, жангыс тазылду.

Жайым иште чечекте, Төрөлим,
Жаркынду жүрүмге ичкери алта!
Мында журтаган мун калыгын
Сени мактайт, Кан-Алтай!

ЧАГА БАЙРАМ

Өрө турган Алтай-Кудай,
Слерге бистен алкыш-быйан.
Слердин берген ару суда
Жажын-чакка биске јайаан.

Јылдын учы, јылдын бажы,
Алтай јерис алкаар тужы.
Чага байрам — јарык байрам,
Јангы јылга кирер алтам.

Амыр турзын арка-тажыс,
Көптөп өссин ан-кужыс,
Ару болзын ичкен суубыс,
Эзен турзын мөнкү туубыс.

Калык-јоныс өнжү јатсын,
Кара түбек тийбей өтсин,
Бал-барка ырыс тапсын,
Күннин чогы улай тийзин.

ОЙНО-ОЙНО, ТОПШУУРЫС

Тандакталып таң атты,
Алтай жерис ойгонды.
Күү чүмдеген салкынак
Күмүш кожон баштады.

Ойно-ойно, топшуурыс,
Бу кожонды жөмөжип.
Жарык Күнге бис көкип,
Ойноткыла ойноорыс.

Кожоныста бис, балдар —
Кысчактар ла уулчактар,
Онон седен тууларыс,
Ару-ару сууларыс.

Ойно-ойно, топшуурыс,
Бу кожонды жөмөжип.
Жарык Күнге бис көкип,
Ойноткыла ойноорыс.

СҮҮНЧИ АЧТЫ ЭЖИГИН

Сүүнчи ачты эжигин,
Сүүнип тийди жарык Күн.
Жажыл жараш эдегин
Жайа салды жай бүгүн.

Сүүнет кайын шылырап,
Сүүнет суулар жалтырап,
Сүүнет чечек жайканып,
Өрө Күнге тартынып.

Сүүнет чанкыр тенгери,
Оогош балдар үзеери.
Сүүнет ончо ар-бүткен,
Алтайыска жай келген.

СҮҮНЧИ

— Сүүнчи, сүүнчи, сен кандый?

— Чалып тийген бу Күндий.

— Сүүнчи, сүүнчи, сен кайда?

— Мен мында, јанаарда.

Сүүнчи, сүүнчи бар тушта

Бис ойноорыс бу түште.

ТАН

Торко тонын кийеле,
Тоорчык чыкты кожондоп.
Жараш-жараш үниле
Арка-ташты ойгозып.

Кулактарын талбайтып,
Чаап тындайт кожонды.
Азатпайлар улаарып,
Кайкап угат тоорчыкты.

Түнеп калган тумандар
Турлузына жангылайт.
Өчүп калган жылдыстар
Өлөңдө эмди суркурайт.

Омо-томо сыгырып,
Тоорчык чөйөт кожонгын.
Арка-таш ойгонып,
Кебин кийет, жаражын.

ЭНИР

Көзиле имдеп ийеле,
Күн кырга тайанды.
Кобы-јиктин үстиле
Көлөткө көөрөп жүгүрди.

Саамчыган уйлар мөөрөжип,
Одордон түрген бурылды.
Оок уулчактар түймежип,
Бозулар тудуп жүгүрди.

Серүүнге сүүнип аспандар
Секирип учат, кожондойт.
Өлөн үстиле јорголоп,
Салкын нени де јоктойт.

ЭРТЕН ТУРА ТАЙГАДА

Эртен тура тайгада
Элик үнин тындаарың.
Экпинделген өлөңдө
Эрјине-јылдыс көрөринг.

Чалынга будын јунуп,
Чаап мантаар кырланда.
Куштар Күнге сүүнижип,
Күү ойноор јанында.

ЭРТЕН ТУРА

Эртен тура Күн чыгат,
Шоркырап суучак ойгонот.
Көлөткө дезе капшайлап,
Көрүнбей бистен јажынат.
Куштар чөйөт кожонгын,
Оны угарга јакшызын!

ТАНДЫ ОЙГОЗЫП

Чалынга тапту јунунып,
Чаап мантайт кырланда.
Танды эрте ойгозып,
Куштар үнденет аркада.

Күннин чогы сындарга
Күмүш өнгин таштады.
Күүн-санаазын айдарга,
Кайынаш араай јайканды.

Алтай јерис артабай,
Турган болзо мынайда.
Бала-барка, эл-јоныс
Сүүнип јүрер качан да.

СОЛОНҢЫ

Јааш јаап токтоды,
Күн сүүнип каткырды.
Јүзүн өңдү солонҢы
Сууга бажын энитти.

Мыны көргөн уулчактар
СолонҢы тударга жүгүрди.
Токтой омор түжеле,
СолонҢыны теннен үлешти:

— Сапышка болзын јажылы,
Сеге дезе — јажылы,
Меге болзын кызылы,
Капшай барып тудалы.

СолонҢы дезе мендебей,
Качып барды уулдардан.
Кайага јеткен бойынча,
Јажынып калды омордон.

ЈААШ

Јаа-јаа, јайгы јааш,
Сүүнер сеге агаш-таш.
Јаландарда аш өзөр,
Көөлмөктөргө суу толор.

Јүзүн жараш чечектер
Јүзин јунып сүүнер.
Суузап калган солону
Сууга бажын энилтер.

Јаа-јаа, ургун јааш,
Эмди болор меге тыш.
Маалада огурчын
Суу ичерге, ол - көлчин.

ЈАНМЫР

- Јанмыр, јанмыр, сен кайдан?
- Тестек-семис булуттан.
- Булут-булут, сен кайдан?
- Буулап чыккан буунан.
- Буу, буу, сен кайдан?
- Агып јаткан суучактан.
- Суучак, суучак, сен кайдан?
- Сенин, уулчак, јанында,
Сүүнип түшкен јанмырда.

* * *

Јанмыр јаабай токтоды,
Байла, суузы түгенди...
Күн сүүнип каткырды,
Чечектерди окшоды.

САЛКЫН

— Салкын, салкын, кайдан келдин?

— Санаа жетпес жерден келдим.

— Салкын, салкын, нени көрдин?

— Шуулап турган терек көрдим.

Бүринде онын кушкаштар,

Айдыжат: «Сүүнип учаактар,

Удабай ла жай келер,

Биске жайым экелер».

— Салкын, салкын, сен келзен,

Серүүн эзин экелзен.

Сен келзен, сен келзен,

Бу изүни сен сүрзен.

ЈОТКОН

Бир — эзин,
Эки — куйун,
Ўч — салкын,
Төрт — јалкын.
Бастыразы —
Јаан јоткон.
Агаш-ташты
Јоолоткон.

КӨЛӨТКӨ

Мен кайдан да келбегем,
Мени бодоп таппаган.
Чөрчөктө дө жүрбегем,
Чөрчөктөп тө көрбөгөм.

Жарык-жарык Күн тийзе,
Жаныгарда болодым.
Карангуйга кирзегер,
Качып слерден барадым.

НЕ КЕРЕК?

— Сеге, кушкаш, не керек?

— Меге јажыл јаландар,

Меге тўней кушкаштар.

Онон база ўзеери

Бу чанкыр тенери.

Бийикке учуп чыгайын,

Уулчактарга кўрўйин.

— Сеге, уулчак, не керек?

— Меге јажыл јаландар,

Меге тўней уулчактар.

Онон база ўзеери

Бу чанкыр тенери.

Кўн јаантайын чалызын,

Кушкаштар учуп јарышсын.

КОЖО УЧААЛЫ

Турнанын кунукчыл
Кожонгын тындап,
Неге кунуктын,
Сары жалбрак?
Араай-араай сен ыйлап,
Турба анда калас калтырап.

Будактан калызан,
Сары жалбрак!
Бийикке чыгып,
Ойноорыс экү.
Жайым жүрүмгө
Сүүнерис көкип.

Мен — күски салкынак,
Мен — оогош салкынак.
Мениле кожо учуп бараалы.
Корон сооктонг экү качаалы.

ЛЫЛДЫН ӨЙЛӨРИ

Жаскыда кандый макалу,
Күннин чогы жылу-жылу!
Уйкунан турат андар,
Уйа тартат таандар.
Сүүнип агат суучактар,
Сүүнет ого уулчактар.
Кары кайылган меестер
Чечектү эдегин жайар.

Жайгыда кандый макалу
Ынаарлар оронгон тайгада!
Эртен тура ойгонзон,
Эдил куштар жанында.
Тойынып калган кураандар
Туттурбай сенен качкылаар.
Жажыл торко жаландар
Ойынга сени кычырар.

Күскиде кандый макалу,
Кузук чертип сооттоорунг!
Арбуз, моркоп, алама —

Ончозынан амзаарың.
Күзүни үни шынырап,
Школго бисти кычырар.
Кожо үренген нөкөрлөр
Жолыгып, куучын башталар.

Кышкыда кандый макалу
Кырланды төмөн чанакла
Кыйгыбыла учуртсан!
Соокко до тонгонын
Ойын ажыра сеспезин.
База бисти сүүндирет
Школго келзе Соок-Таадак.
Бисле кожо бијелейт,
Эски жылды үйдежет.

Жылдын ончо өйлөри,
Чынын айтса, талдама.
Олор биске качан да —
Куулгазынду сакылта.

ЈАНА БЕРДИ КЫШ

Кыш өрөкөн ачынып,
Јана берди айлына.
Јас-јаражай кожондоп,
Келди онын ордына.

Күннинг жылу чокторын
Күүк-таманга сыйлады.
Оны көргөн карычак
Араайынан ыйлады.

ЖАЙ

Арчын жытту жериске
Айылдап келди жай.
Жажыл өлөн-кебиске
Чечек төкти жаражай.

Күннин күмүш чогынан
Жарык түжет ап-ару.
Жайдын жараш жыдына
Жажыркап учат адару.

Тонмок суунун түбинде
Чап-чанкыр тенери.
Ол дөөн учуп баргадый
Кучыйактар бу жүрү.

Эзинге эрке сөстөрүн
Жажырбай айдат жалбрак.
Күскиде кожо биригип,
Учуп барар ол ыраак.

ЈАРАЖАЙ ЈАЙ

Јай келди, јай келди!
Биске сүүнчи экелди.
Ойноп-ойноп аларыс,
Ойынбыла чыдаарыс.

Көбөлөклө сүрүжип,
Јаландарга барарыс.
Чечектердин јыдына
Јажыркап бис аларыс.

Энебиске болужып,
Ончо ишти эдерис.
Бош ло ой болгондо,
Ойынга ойто келерис.

ЈАКШЫ БОЛЗЫН, ЈЫЛУ ЈАЙ

Једип келди сыгын ай,
Јакшы болзын, јылу јай.
Тапту јүрдим амырап,
Торко јайга јажыркап.

Ойнош болгон, эжиниш -
Ончо тоолоп болбозым.
Бозу айдаш — ол болуш,
Арбыш јигем, айтпазым.

Чыдап калдым бир јашка,
Чыду-күчим кожулган.
Јүзүн-башка јиилекти
Тапту тойо јип алгам.

Эмди меге узун кыш
Соок то болзо, алдырбас.
Чынын айтса, болбос тыш,
Ўредү амыр јаттырбас.

Үредү, билгир алары —
Эн ле јаан амаду.
Бойын јакшы тудары —
Эн учурлу таскаду.

ӨДӨ КОНДЫ ЈАЙ

Өчөшкөндий јылу јай
Өдө конды капшайын.
Јазап ойноп албадым,
Балыктап та јүрбедим.

Јут-јулакай күндерде
Эжинип те болбодым.
Танла бозу айдашка
Уйкум јазап јетпеди.

Эмди дезе күнүн ле
Школго јүрер өй келди.
Эх, оны канайдар,
Албаданып ла үренер!

ЈАКШЫ БОЛЗЫН!

Јайгы күндер, јакшы болзын!
Јараш јажыл јаландар,
Ару суулар, јакшы болзын!
Јакшы болзын, кобылар!

Эзенде јайга јетире
Эригип слерди сакыырыс.
Эмди дезе школыска
Энчикпей мендеп барарыс.

ЖАЙДЫ САНАНЫП

Күүнүм алды капыста,
Анан аскан жарма.
Келген болзо ойто жай,
Барар эдим жаанама.

Талкандап урган чайынан
Терлегенче ичерим.
Шулмус-кутус бозуны
Энирге жетире күдерим.

Арып-чылап аштазан,
Ток суузын — чеген.
Талканга булгап жигежин,
Ох, кандый сүреен!

Кату канпет јигенче,
Курт јизен артык.
Тижин сенин оорыбас,
Ичин сенин аштабас.

Келер јайга јетире
Чичке мойным чөйилер.
Јаанамды эске алынып,
Албаданып ла үренер.

ЛАЙГЫ КОЖОН

Јааш јаап токтоды,
Күннин көзи ачылды.
Јажыл јалан бойына
Ончобысты кычырды.

Бисле кожо, бисле кожо
Башта, нөкөр, јайгы кожонг.
Солый солун ноталар
Солонгыда тизилди.

Ончобыска үн алар
Јайгы кожонг бичилди.
Бисле кожо, бисле кожо
Башта, нөкөр, јайгы кожонг.

«Кök-кök көбөлök, —
Чечек айдат: — Бијелеек!»
Сүүнет-сүүнет адару,
Ончозына ол кару.

Бисле кожо, бисле кожо
Башта, нөкөр, јайгы кожонг.

КҮС КЕЛДИ

Жылу жай кайда барды?
Күндөр сооп баштады.
Айса кеткин турналар
Оны кожо апарды?

Күзүни үни удабай
Школго бисти кычырар.
Сүүнчилү омок куучындар
Школыста бистин жыныраар.

КЎСКИ ЈУРУКТАР

Кўстин келгенин
Жаратпай тургандый,
Кајуда кайындар
Баштарыла јайкайт.

Учуп барааткан
Куштарды ўйдежип,
Ээчиде ологго
Јалбрак ычкынат.

Тош кирбиктў
Тамырдый суучактар
Кўски Кўнге
Јажыркап јалтырайт.

Кунугып билбес
Боро кучыйак
Кўски суунан
Бўдўжин ајыктайт.

КАНДЫЙ ЈАКШЫ ЈАСКЫДА

Кандый јакшы јаскыда
Арка-ташта, тайгада.
Күүктин үнин тындаарга,
Ару кейле тынарга.

Күнге кардын төгөйлө,
Куу меестер үргүлейт.
Чоокыр кардан чочыйла,
Чаап үркип алгырат.

Боро кушкаш сыйкылдап,
Өткөн кышты куучындайт.
Ойто төрөл јеринде
Јелечи сүүнип баскындайт.

Отурзан, нөкөр, јаныма.
Кандый јакшы јаскыда!
Ончо неме јанынан
Туулганын көрүп турарга.

ЈАС

Јаражай јас —
Ол кураандар мааражы,
Ада-энемнин
Амыр јок ижи.
Уйку јок
Узун тўндер,
Санааркап сакыган
Јылу кўндер.

ЈАНҢЫС ТЕЛЕКЕЙ

Јангыс телекей
Ончо балдарда.
Ару кей керек
Ончо жылдарга.
Кем кара,
Кем сары,
Кем күрен —
Јергелей тураалы
Бир күрееге.
Тилдерис башка,
Ондоорыс бойысты
Омок, сүүнчилү
Кожондор ажыра.
Јуу-чак, торолош,
Јаныстан ыра.
Биске керек
Амыр-энчү.
Телекей болбос
Биске тапчы.

ЖАКШЫЛАР БА, БАЛДАР!

Жакшылар ба, кару балдар!
Бис — кичинек анычактар.
Арка-таштан јаан эзенис
Акту күүнистен ийедис.

Эптү-жөптү жүреели,
Бой-бойыска айылдап,
Амыр чыдап өзөөли,
Ар-бүткенге жажыркап.

Бис - оогош андар,
Слер - кичинек балдар.
Бис те сүүйдис ойноорго,
Эзен-амыр жүрерге.

Бисте жангыс телекей,
Тар-тапчы болбозын.
Болоолы бойыска киленкей,
Өштүлөр бисте болбозын.

БОРО КУШКАЖЫМА

Эзен, эзен, эркежим,
Боп-боро кушкажым!
Сүүйдим, сүүйдим сени,
Сүүндиредин сен мени.

Жараш жажыл жайда,
Корон соок кышта
Жаантайын жанымда
Боп-боро кушкажым.

Жылу жерлер бедиреп,
Жылайбайдын качан да.
Тызыраган сооктордо
Кунукпайдын качан да.

Сүүйдим сени, эркежим,
Боп-боро кушкажым!
Учуп жүр жажына! —
Бу менин алкыжым.

ТОЛДЫ МЕГЕ ЈЕТИ ЈАШ

Толды меге бүгүн
Туй ла јети јаш.
Сыйлар меге берилер
Јараш-јараш.

Адам айткан аайынча,
Садып берди лисапед.
Эјем менин садучы,
Нени сыйлаар, керек бет.

Кару менин таайларым
Куру келбес, билерим.
Андый көп сыйларды
Кайда мен эдерим?

Чыккан күним өткүрерге,
Чынынча, сүүйдим мен.
Көп сыйлар берилер,
Эрке сөстөр айдылар.

Је, јети јашту болорго,
Школго быјыл јүрерге,
Күч ле болор, најылар!
Эмди оны канайдар!?

ЈАЛКУЛАР

Эки нөкөр —
Анаар ла Мынаар
Јалкуурып отурзан,
Айылдап келгилеер.

Оозыңды ачып,
Сени эстедер.
«Иштебей отур» деп,
Сени көкидер.

Бажыңнан сыймап,
Уйкуга кычырар.
«Нөкөр болоолы» деп,
Сени айбылаар.

Је иштенип баштазан,
Анаар ла Мынаар
Сенин јаныңнан
Коркып качкылаар.

ШКОЛГО

Уйкузы келбейт, өкпөөрөт,
Адазынан өйди сурайт.
Жеринде бе сумказы,
Көрүп салат, жалкуурбайт.

Таң адарын сакып,
Амырын ундыды Сапыш.
Баштапкы класска барар
Бүгүн бистин Сапыш.

МЕН ШКОЛГО БАРАРЫМ

Эбиреде кеен чөрчөк,
Күс келди Алтайга.
Күннинг көзи — ару чок,
Алтын чачты тууларга.

Турдым мен эртелеп,
Соок суула јунундым.
Бичиктерим белетеп,
Чала-была ажандым.

Ўренери — ол сүүнчи,
Билгир-билик аларым.
Онын учун школыма
Мендеп түрген барарым.

МЕН - МАЛЧЫНЫНГ УУЛЫ

Туулар койнында
Чыдап өскөн
Малчы кижининг
Уулы болорым.
Атка минип,
Салкынла жарышкам.
Бийик таскылда
Койлор кабыргам.

Ыраак тайгада
Сыгын бустап,
Күс келгенин
Алтайга жарлайт.
Школдын јанында
Омок күзүни
Ўренчик балдарды
Урокко кычырат.

Мен де бүгүн
Школго келдим.
Баштапкы класста
Ўренетен турум.

Мен јокто
Ыраак турлуда
Күч ле болор
Ада-энеме.
Ўскүс кураан
Мени бедиреп,
Байла, базат
Ачу маарап.

ЈАКШЫ БА, КАРУ ШКОЛЫМ!

Јакшы-јакшы ба,
Кару школым!
Бүгүн ойто ло
Сеге келдим.

Күзүни үни
Омок шынырап,
Ончо балдарды
Класска кычырат.

Јайым јайда
Амырап алганыс,
База бир јашка
Чыдап калганыс.

Эмди дезе
Ўренерис тапту.
Ўредү јүрүмде
Эн керектү.

НЕНИН УЧУН?

Жайым күндерим түгенди,
Школго барарым эмди.
Айылдын ижи эдилер,
Албазым мен «экилер».

Кыстарга болужып жүрерим,
Чачынан оморды тартпазым,
Жаанды-жашты тоорым,
Жакшы үренчик болорым.

Кемге де мен өчөшпөзим,
Сөстөн чыкпай жүрерим.
Анаар-мынаар баспазым,
Айылга ойинде жанарым.

Жылдын ла мындый сөстөр
Жажыт жогынан айдылат.
Ненин учун кезикте
Ол ундылып та калат?

ЖАКЫЛТА

Шуулап өтти салкын,
Агаштар араай жайканды.
Онон болды жалкын,
Балдар коркып жажынды.

Тенериде булуттар
Чек ле уйлар, аттар.
Көрөргө сүрекей жараш,
Олор андый быыраш.

Ончозын билип жүрерге,
Үренер керек жакшы.
Айдадым слерге, балдар:
Үредүге эрчимдү алтагар!

УНДЫБАГАР

Эй-эй, болчомдор,
Жолды жазап кечигер!
Кызыл от күйгежин,
Кыйыш жоктон токтогор!

Жажыл от күйгежин,
Жайым жолды кечигер!
Светофор деп эдимге
Жолды кечсеер, көрүгөр!

КАНДЫЙ ЈАМАН ООРУ БОЛОРГО

Энем мени тышкары божотпойт.
— Эмеш јазыл, ойоорын оног.
Бичиктер кычырып отур айылда, —
Меге айдат барар алдында.

Нени кычырар, отурым аайлабай.
Алтай бичиктер бисте толтыра.
Айса кычырар ончозын ылгабай,
Бойына бойын эдеринг шыра.

«Чертишке» ле «Маргаан»...
Бу бичиктер меге јараган.
Оны такып канчазын кычырар,
Өйди калас не өткүрер.

«Стёпа таай» — бот, бичик!
Энем меге оны кычырган.
Бөрүлерле өскөн Маугли уулчак
Шулмузыла мени кайкаткан.

Орус тилди үренип ле алзам,
Ончо бичиктер болор — ачык.
Ойноп барарга ундып та салзам,
Öйим өтпös, болор — артык.

Кајуда ойногон балдар табыжы
Кычырат мени тышкары чыгарга.
Тегиннен тегин айылдан чыкпаска,
Кандый јаман оору болорго!

СУ-КАДЫК БОЛОРГО

Су-кадык болорго,
Jөдүл жок жүрерге,
Ылуланары — темей керек.
Эртен тура ойгонзон,
Киске чилеп керилип,
Төжөктө узак сен јатпа.
Јуурканды туура чачала,
Јүгүрип чык тышкары.
Эди-канын ойгонзын,
Соок суула јунунгын.
Эди-канын бек болзо,
Оору сенен јалтанар.

АЛТЫНАЙ

Ыйлап турат Алтынай
Бойынын ийдин таныбай.
— Эне, эне, бу айу?
Коркып турум, ой-ой-ой!
— Канайып турун, Алтынай,
Бойыннын ийдин таныбай?
Бу бистин Арслан,
Көмүрге күрүм анданган!

САМАРА

Сен мени билбезин,
Айылдап меге келбезин.
Андый да болзо самарам
Ача тартып кычырзан.

Мен сендий ле кичинек,
Школдо база үренедим.
Кезикте мен — баштак,
«Экилер» де аладым.

Чындабынан чырмайзам,
Жаман темдек албазым.
Тенек, баштак кылыгым
Жоголторын билерим.

КҮНИЧЕК

Күн, Күн, Күнничек,
Ашпай, мени саказың.
Энем келзе — бир кинчек,
Бир болужың јетирзең.

Маала ажы чек кургак,
Сугарбадым — ойнодым.
Чоокыр бозу туттурбайт,
Сүрүжерге арыдым.

Бүгүн неге мендединг,
Күн, Күн, Күнничек?
Меге эмеш болушсан,
Айтсан, сеге не керек?

Менде јараш ойың бар,
Керек болзо, сен алзаң.
Булуттарды сүрейин,
Јаңыс мени саказың.

Школдо бис отурзаас,
Не капшай ашпайдын?
Ўредүчиле сен кожо
Бисти узак кыйнайдын.

Нөкөримле туштажып,
Ойыныс та јетпеди.
Сен дезе капшайлап,
Эниринди экелдинг.

Сенин учун энемнен
Једер меге бүгүн.
Ненин учун капшайлап,
Ажып бараадын, Күн?

ТАНЫРААР БА УУЛЧАКТЫ?

Озо-озо чактарда эмес,
Отурган улус бар тушта
Бир уулчак јуртаган,
Адын меге айтпаган.

Ады-јолы не керек,
Бойоор оны таныраар.
Слерле кожо ол јүрет,
Школдо кожо үренет.

Минген онын ады болзо,
Күрен өңдү лисапед.
Сүүген онын курсагы
Тату канпет, шоколад.

Түш болгончо уйуктап,
Киске чилеп керилет.
Күнүн-күнүн урокко
Оройтыйла ол кирет.

Уйалбай ла урокто
Самолёттор божодот.
Шыранкай кыстардын
Чачтарынан ол тартат.

Уроктор божоп јангажын,
Айылдын ижин ол этпес.
Тойо-кана ажанып,
Бака чылап ол јадат.

КАПШАЙ ЧЫДАП БАРАЙЫН

Эмеш чыдап алайын,
Көкчи болуп иштеерим.
Энеме ле јаанама
Жараш кийим көктөөрим.

Өйим калас өткүрбей,
Көктөнөдим мен.
Мени дезе ондобой,
Арбап турат энем.

Јаанама алган кофта
Јаан болуп каларда,
Кыскарта кестим јендерин,
Шидеп салдым эдегин.

Арткан-калган өөндөрин
Анаар-мынаар этпедим.
Айсулу деген наадайга
Жараш чамча көктөдим.

Жазап салган кофтаны
Жаанам кийбей таштады.
Иштег энем келеле,
Меге берди арбышты:

— Көрзөң мынын жеңдерин!
Кайдаг кезип сен салдың?
Бирүзи узун, бирүзи кыска,
Кайран кофта үрелди.

Эмди бистин айылда
Ийне-учук жажытта.
Андый да болзо туйкайын
Көктөнөдим улайын.

КАНДЫЙ ЈАКШЫ КЫЗЫЧАК

Кандый јакшы кызычак,
Јааназына болушкан.
Таныйт оны кураандар,
Ӗскӱс арткан ак уулак.

Бозу база удур
Мантап келет кысчакка.
Тату канпет бар эмей
Чоокырайга берерге.

Тайбандаган такаалар
База артпайт кысчактан.
Олорго до келижет
Арткан-калган курсактан.

Ончо ло бар иштерди
Эдип салат кызычак.
Сӱӱнет ого јааназы,
Јажы јеткен карганак.

САМЫРДЫНГ КҮНЛИГИ

Күзүни шынырайт,
Класстан балдар чыккылайт.
Жангыс ла дежурныйлар
Класста арткылайт.
— Полдо кемнинг күнлиги? —
Алтынай Сурлайдан сурады.
— Кайда, ачып көрөөли.
Кемнинг, ого береели.
— Алтынай, Сурлай, тийбегер!
Меге... Меге уйатту.
Тыйрык-мыйрык «экилер»
Узун-узун куйрукту.
Мен, Самырдын күнлиги,
Шыралап ла жүредим.
Мынан ла барзам айылда
Орын алдында конодым.
Кече бисти чычкандар
Арай болзо јип салбаан.

Кискеге ле быйаныс
Тетрадъла кожо айдадыс.
Уужалып калган кўнлик
Уур тынып ыйлады:
— Самыр мени кичеебейт,
Урокторын чек этпейт.
Кыстар, меге тийбегер!
Самырла кожо барбазым.
Качан јакшы үрензе,
Ол тушта баргайым.

САМЫРДЫҢ КҮНЛИГИНДЕ

Күнликте бүгүн жуу-согуш,
Кижикоркор кериш-табыш.
«Экилер» «бешти» соккылайт,
Жаман-жаман айткылайт:
— Сени антара тургусса,
Бистен сенин башкан жок.
Самыр сеге сүүнет,
Жаражын ла көрүнбейт!
— Эх, көөркийлер!
Узун куйрук-«экилер»!
Эмди Самыр жалкуурбайт,
Албаданып үренет.
Слерге болбос мында жер! —
«Беш» каруузын жандырат.

ЈАЛКУ

Ўренбезим мен школго,
Ўренгем, меге — једер.
Бичип ле бодоорго,
Эмди меге кем једер?

Төрткө үчти кошкожын,
Болор алты.
Беш катап төрт
Болор он алты.

Адымды да бичийдим,
Керек болзо — өбөкөм.
Сакладов Бачым —
Көрөгөр дө, бичийин:

«Заглдоп Пачјым» —
Јастыра неме мында јок.
Чынынча айткажын,
Школ меге керек јок.

БИС — КИЧИНЕК БАЛДАР

Бис — кичинек балдар:
Кичинек уулдар, кыстар.
Сүүген сүрлү наадайлар —
Олор бистин најылар.

Кажыбыска не кару,
Яныбыста ол туру:
Чөрчөктөн келген пөтүгеш,
Чөрчөктөп билбес көрүгеш.

«Акыр, сакал!» деп чөрчөктин
Ач бөрүзи база бар.
Je сүмелү койноктын
Аргаданар јолы табылар.

Андардын јааны — айучак,
Канпет берзен, чек јибес.
Арка-тажын сананып,
Кунугып калган отурар.

Кайкамјык наадай бисте бар,
Ады онын Ванька-Тур.
Төжөккө оны салзагар,
Туруп келер кожондоп.

Сүрлү жараш наадайлар —
Бистин кару најылар.
Тан ла атса ологорго
Мендейдис ойноорго.

КУНУГЫП БИЛБЕЗИМ МЕН

Тандакталып таң атса,
Тамырланып Күн чыгат.
Айыл сайын ыш чыгат,
Бистин јуртыс ойгонот.

Ада-энем — ишмекчи,
Акам менин — үренчик.
Олор сүүген ижине
Оройтыбай баргылайт.

Кере түжине айылда
Јагыскан артадым мен.
Андый да болзо, качан да
Кунугып билбезим мен.

Айак-казанды жунадып,
Айыл ичин жалмайдым.
Өскүс кураанды азырап,
Бозуны одорго айдайдым.

Маала ажы бисте көп:
Моркоп, капыста, огурчын.
Сугарадым олорды
Эки катаптан ончозын.

Арткан-калган өйимди
Анаар-мынаар этпейдим.
Жестем сыйлаган альбомго
Журуктар журап сооттойдым.

МЕГЕ ДЕЗЕ ШКОЛГО...

Амат ийниме беш ле јаш,
Школго јүрерге арай ла эрте.
Меге дезе кандый шыралаш,
Турар керек эрте-эрте.

Јылу јуурканга ийним оронып,
Јаактары кызарган тату уйкуда.
Чоокыр киске киркиреп-мыркырап,
База уйуктайт онын будында.

Јошкын салкын шуулайт тышкары,
Соок бүгүн бар ла эмитир.
Канайдар база, баратам школго,
Ийниме көрө, мен — баатыр.

АЙЫЛДЫН ИЖИ

Айылдын ижин эдерге,
Бот, мында — шыра.
Бодоп-бодоп сен келзен,
Болор ойто јастыра.

Көзин де јумуп сананзан,
Чыгып келбес каруузы.
Кемнен болуш сурайын,
«Бош јок» дежер ончозы.

Курсак аскан энемнен
Јууктап болуш суразан,
Айдар меге капшай ла:
«Бойын эмеш сананзан».

Телевизор деп неме бар,
Адамнын јаныс сүүнчизи.
Чаптык эткен улуска
Ўреле берер бүдүжи.

Jaanam aйдap: «Oй, балам,
Андый неме үренбеем.
Чырмайып, уулым, сананзан,
Улуска чаптык этпезен».

Тоолоп, бодоп келгемде,
Мун тоолор көрүнөт.
Каруузынан көргөмдө,
Чын болгоны билдирбейт.

МЕГЕ УЙАТТУ

Күнлигимде менин бүгүн «эки»...
Күүним жаман жанып бараадым.
Удура келген Тайгыл ийдимнен
Уйалып-кемзинип туура көрөдим.

Калак ла сени, калак ла сени!
Уроктор этпей школго барбазым.
Куйругы узун кызыл «экини»
Эмди база мен албазым.

САПЫШ ЛА ЈЫЛДЫСТАР

Энир ле кирзе јылдыстар
Ээчижип көлгө келгилейт.
Көстөриле имдежип,
Көлдө ойын эткилейт.

Кичинек Сапыш күнүн ле
Кинчектелген санаада:
Көлдө ойногон јылдысты
Тудуп алар канайда?

Сапышты көрзөн лө кичинек,
Ол шулмус ла сүмелү.
Ого кандый ла керек
Күч те болзо, јилбилү.

Эски шүүнди чиректеп,
Сапыш шүүйт көлди.
Јылдыстар чебер уштылып,
Ойто ло сыр ойында.

Бүгүн Сапыш кармакту,
Жылдыстарды кармактайт.
Бир жылдыс кенейте
Кармакка келип илинет.

Кичинек Сапыш чочыйла,
Кармаксабын ычкынды.
Жылдыс дезе бойыла
Кармаксапты апарды.

АЛТАЙ АЙЫЛ

Чадыр айыл — алтай айыл.
Айылдап биске балдар киргей.
Айылчы кирзе, арчын өртөлөр,
Алкыш сөсти тайдам айдар,
Аарчы-курутгы тайнам салар,
Айылчы балдарды тепшиге кычырар.

САКЫЙДЫМ СООК-ТААДАКТЫ

Сыйлу таарын жүктенген,
Ак сагалы сарбайган,
Удабай ла Соок-Таадак
Келер биске айылдап.

Онын сыйын аларга,
Ўлгер үренип аларым.
Керде-марда сураза,
Кожондоп то ийерим.

НЕНИ ИШТЕЕРИН ЧЫДАЗАН?

Жылдар жылыжып,
Öдүп ле калар.
Чыдап барганын
Сеспей каларын.
Кандый иште
Төрөлинге туза
Экелерин сен,
Санан тургуза.

БУДИЛЬНИК

Тан, тан, тан,
Уйкунан турзан!
Тан, тан, тан,
Соок суула јунунзан!

Тик-так, тик-так,
Төжөк-јастык јуунадаак!
Тик-так, тик-так,
Столго отур, ажанаак!

Тан, тан, тан,
Бичиктерин тудунзан,
Тан, тан, тан,
Школго түрген јүгүрзен!

САКЫЙДЫС

Соок-Таадак, Соок-Таадак,
Кайда удап калдыгар?
Соок-Таадак, Соок-Таадак,
Айылдап келзеер капшай!

Ончо балдар — бис мында,
Кунугат чиби-јаражай.
Эски јыл јаныксап,
Отуры мында унчукпай.

Соок-Таадак, Соок-Таадак,
Јангы јылды экелзеер!
Сүүндирерис бис оны,
Кычырарыс үлгерлер.

Колдорустан тудужып,
Айланарыс чибини.
Бијебисле, кожонгысла
Улалтарыс сүүнчини.

Соок-Таадак, Соок-Таадак,
Айылдап келзеер капшай!
Ончо балдар — бис мында,
Кунугат чиби-јаражай!

ЖААНТАЙЫН МЕН ЖОРЫКТА

Жаңы жыл киргежин,
Жаантайын мен жорыкта.
Жаанды-жашты сүүндирип,
Мен катап ла Алтайда.

Кар-Кысчак ла бис экү
Слерле кожо ойноорыс.
Таарымдагы сыйларды
Ончогорго берерис.

Мен — таадак, Соок-Таадак,
Слерге келгем бачымдап.
Ачынбагар, ой, калак,
Барар јерим эмди де көп.

Анда база сакыйт балдар,
Олор айдар: «Кайда бардаар?»
Келер жылда ойто катап
Мен келерим слерге айылдап.

ОНЧОБЫСКА — ЈААН БАЙРАМ

Кышкы јараш бу күнде
Ончобыска — јаан байрам.
Јаңы јылга кирерге,
Топ-топ — бир алтам.

Айылдап келген чибичек
Јараш кебин кийди.
Ортобыста мызылдап,
Сүүнчи, ойын экелди.

Бисле кожо, койондор,
Айу, түлкү, ач бөрү,
Ойногор ло ойногор.
Тийин база бу туру.

Колдорыстан тудужып,
Эбире эптү базаалы.
Бой-бойыска бис сүүнип,
Јаңы јылды уткыйлы.

ТУРЛУДА

Ыраак бистин турлуга
Айылдады Соок-Таадак.
Сыйным ла меге сүүнчи -
Кирип келген бу таадак.

Жангы жылла бисти уткып,
Бисле кожо ойноды.
Ўлгерлеристи тындап,
Жараш сыйлар үледи.

Чибини эбире бијелеп,
Энемди ойынга кычырды.
Айылда адабыс јогы
Жангы ла биске билдирди.

«Адам кайда? Адам кайда?» —
Сыйным ыйлап баштады.
Мекелеп таадак токтотсо,
Токтоор күүни јок болды.

Кенетийин Соок-Таадак
Бөрүк-тонын уштыды.
Тери-буры бурлаган
Адабыс турды алдыста.

СООК-ТААДАКТЫН УТКУУЛЫ

Карудан кару балдарым,
Жаны жылды экелдим.
Таарымдагы сыйларды
Күүнзеп слерге берерим.

Кожо ойноп алаалы,
Онон артык жүреели.
Сүүйдим слерди, балдарым,
Эзенимле, Соок-Таадак!

«СОЛОНҒЫНЫН» УТКУУЛЫ

Жаңы жылла, балдарым!
Жаан ырыс күүнзейдим.
Слерде жакшы үредү,
Ого база сүүнедим.

Ончогор ло бир жашка
Эмди чыдап калдыгар.
Су-кадык, ырысту
Жаңы жылда болыгар!

АЙУЧАКТЫҢ ЭЗЕНИ

Меҗе тўней балдарды
Јаңы јылла уткыйдым.
Јакшы олор ўрензин,
Иштенерге тын сўўзин.

Јаан јашту улустын
Айткан сўзин угугар.
Јаңы кирген јылысты
«Тўрт»-«бештерле» уткыгар!

КӨРҮГЕШ

Көп иштедин, көрүгөш,
Амыразан бир эмеш.
Ойто мөшкө чыгарын,
Биске кузук чачарын.
Чертип-чертип кузукты
Сеге алкыш айдарыс.
Сүүнип-сүүнип, секирип,
Айлыбыска жанарыс.

Тыштанып-амырап,
Сеге ойто келерис.
Колдорысла чабынып,
Сеге эзен ийерис.

УЙА ЧАЧКАН УУЛЧАКТЫ КУШТАР ШООТКОНЫ

Чик-чирик, чик-чирик,
Тумчугында чимирик!
Оны да сен арчыбай,
Ончо јоннон уйалбай,
Биске ле тынзынадын,
Бистин уяны чачадын.
Чик-чирик, чик-чирик,
Тумчугында чимирик!

ЈАСКЫ КАНИКУЛ

Јаскы каникул, ура, ура!
Јасты уткып бараалы удура.
Сүүндирер бисти күүк-тамандар,
Шыралабай өссин, оны кичеектер.

Капшай-түрген бараалы, уулчактар,
Јарыжып агат кобыдан суучактар.
Чаазыннан эткен бистин кемелер
Талайга да једер, оны кем билер...

Удабай келер кеткин куштарыс,
Эптү туралар эдип саларыс.
Уйа тартсын, кожонг чүмдезин,
Азатпайларын учарга үретсин.

Јаскы каникул, ура, ура!
Јасты уткып бараалы удура.
Ончо неме јаныдан туулар,
Керек дезе унчупас бу туулар.

ЧӨРЧӨКТӨРГӨ АЙЫЛДАП

Чөрчөктөргө айылдап,
Чөрчөктөбөй жүредис.
Онын учун бир катап
Бу кожонды чүмдедис.

Алып баатыр кубулза, —
Тас, Тас, Тастаракай.
Кааннын жараш ол кызы
Болор ого абакай.

Јети башту Јелбеген,
Ол кемди де јибеген.
Койоноктын ач бөрү
Эмди јакшы нөкөри.

Јер-алтайда кем күчтү,
Теертпек оны билбеген.
Онын учун ол көөркий
Улустарга јидирген.

ЭКИ ТОН

Койонок:

Ура, ура! Яй келди,
Алтай јерис јажарды.
Эмди тапту ойноорым,
Тайга-ташты кериирим.

Энези:

Ай-ай, кару уулчагым,
Арай эрте ойноорго!

Койонок:

Ненин учун арай эрте?
Чоокыр көрүк туку качан
Чочогой јууп мантап јүрү!
Калјанын билбес борсук та
Тонын солыбай јүрет ле!

Энези:

Олор до удабай өскөрөр,
Ташка түнгей көрүнер.

Койонок:

Кандый тонды кийерим?
Айтсаар, эне, жажырбай.

Энези:

Кышкыда кийген ак тонды
Кийерге эмди келишпес.
Арка-ташта жүргенде,
Ач бөрүге таныкту.
Боро тонын бу туру,
Кийип алзан, уулчагым.

Койонок:

Мен эмди — боро койон,
То-то-то, то-то-то!

КОЙОНОКТЫҢ ЧЫККАН КҮНИ

Чыккан күним, чыккан күним,
Чыккан күним, ура-а!
Јуулыжыгар, келигер,
Анычактар бастыра!

Кем сүүйт тату курсак,
Ончо мында бар.
Кемге керек ойынчык,
Ол до база табылар.

Чыккан күнимле уткыгар,
Кожо јуулып ойнооктор!
Түн де кирзе, керек пе,
Кожо мында конооктор!

Јангы кожон табарыс,
Најылыгыс тыңызын.
Ол тушта бистерге
Кандый түбек тыгынзын.

САҢЫСКАН

Өлө-чоокыр сангыскан
Учуп чыкса, жангыскан.
Арка-ташта ол — копчы,
Журтка түшсе — тонокчы.

Күрөң күстин учында
Сооктор кезем-кезем.
Туралардын жанында
Сойылат кышка согум.

Сангыскандар жергелей
Чедендерде чуркурайт.
Кемге не келижер,
Оны, байла, шүүшкилейт.

ЭКИ КИСКЕ

Ээлерине сүрдүргөн
Эки кiske энирде
Бүдүш-бажы үрелген
Эригип отуры чеденде.

— Эх, бистин жүрүмис...
Ээн түнде тышкары...
Энчикпей этти уурдагам.
Ээм айткан: «Жүр ары!»

— Бисте дезе уулчак бар,
Мени сүре тытпактаар.
Сүрекей ого ачынгам,
Колынан онын тырмагам.

Эски Айды ајыктап,
Эки кiske кунугат.
Потпойлодо чычкандар
«Бот, јакшы!» деп сүүнгилейт.

ТОМЫРТКА

Тук-тук, коныстар,
Айлыгардан чыксагар,
Айылчыны уткызаар!
Солун-собыр айдарым,
Ажанала, жанарым!

АДАРУ

Чечектер ле адару
Бой-бойына кару.
Адарулар «жу» ла «жу», —
Мөт болор быжу.

***

Чечектер чалынга јунунат.
Јаантайын омор ап-ару.
Онын да учун адару
Омор јанынан айрылбайт.

Күүнзек, јараш чечектер
Адаруны күндүлейт.
Күндүү тату курсакты
Баштыгына ол сугат.

Айлына јанып адару
Күндүү тату курсакты
Көнөктөргө ол урат,
Тату-тату мөт эдет.

АСПАН

Жердин үсти ак кыру,
Күс келгени бу туру.
Ажанбагам мен — куру,
Торолойдым, кру-кру.

Торко жажыл өлөңди
Эмди кайдан амзаарым?
Лымжак жажыл өлөңди
Эмди кайдан табарым?

КЕЛЕСКЕН

- Эй, келескен!
Куйругынды кем кескен?
— Оны кем де кеспеген,
Чочыырымда үзүлгөн.
— Куйрук жокко күч болор.
— Коркыбагар, ол өзөр.

ЧЫМАЛЫНЫН КОМЫДАЛЫ

Жай меге — шыра,
Иш башты ажыра.
Тура тудары —
Ол бир,
Азык жууры —
Ол эки.
Ончо ишти тоолозом,
Болор — жүс.
Иштеп ле јатканчам,
Једип келер күс.

БИРГЕ БИРДИ КОШКОЖЫН

Тыйрык-мыйрык Чойлошкон
Бирге бирди ол кошкон.
Түни-түжи бодогон,
Бодоп болбой бодонгон.

Арка-ташта сок жангыс
Санаалу бүткен Ат-Конгыс
Бодолгодо бодонгон,
Чойлошконго болушкан.

— Кару најым, Чойлошкон,
Бодолгодо сен — жүдек.
Отур менин жаныма,
Бодоорына үренеек.

Бирге бирди кожорго,
Темдек эдип тоолоорго,
Жылган куртты алаалы,
Оны меге кожоолы.

Ол - жангыс, мен - жангыс,

Ол — бир, мен — бир,
Ол — курт, мен — конгыс,
Кожуп ийзе — курт-конгыс.

Тыйрак-мыйрык Чойлошкон
Тырмап ийди тас бажын.
Бодоп билер Конгыстын
Кайкап турат санаазын.

ИШТЕНКЕЙ ЖӨРГӨМӨШ

Түүнип билер жөргөмөш
Түни-түжи ол түүнген.
Чамча түүди уулына,
Ликпе түүди кызына,
Уйа түүди жап-жараш,
Удура көрзө, чаараш.

Түүп алган уйазы
Болот ого тузалу.
Айылдап келген чымылдар
Амырап анда жаткылаар.

АРГАЧЫЛАР

Жалбракта јар:
«Курт-коныстар, чымалы,
Туура бисти өтпөгөр.
Керек болзо, учаалы,
Өйигер болор тузалу.

Оройтыбай једерге,
Јетирерис өйинде.
Ижис бистин агару,
Аспан ла Адару».

Учуп барар күүндүге
Билет садат Адару.
Эрте таннан баштайла,
Орой түнге јетире.

Билет алган коныстар,
Чымалы ла оок курттар
Отурат Аспан үстине,
Айлына түрген једерге.

Аспан учат тиркиреп,
Жорыкчылар белинде.
Керектеген жерине
Олор једер ойинде.

Жем бедиреп Чымалы
Жойу баспайт — макалу.
Бийиктен ончо көрүнөт,
Аспанга салып экелет.

Курт-коныстын балдары
Амыр бербейт Аспанга:
— Көдүрзеер бисти бийикке,
Көрөйс анан айлысты!

Теп ле тегин учуштар
«Соот учуш» деп адалат.
Сооттогондордон Адару
Эки бааны ала согот.

Кандый јакшы эмди, бот,
Кайран ойин јылыйбас.
Тузазы јаан аргачылар
Кемди де мекелебес.

ЧӨРЧӨК

Кышкы узун энгирде
Чычкандар жылу айлында.
Эне чычкан бачымдап
Курсак азат, шакпырайт.

Ада чычкан орында
Эки кичинек уулына,
Боромой ло Тартышка,
Чөрчөк чүмдеп куучындайт.

Эки оогош чычканак
Jaантайын ла эптү-нак.
Бир качан керишпейт,
Бой-бойыла беришпейт.

Ада чычкан чөрчөгин
Араайынан куучындайт.
Бастыра бар түбекте
Jалку кискени бурулайт.

«Јалку киске јуртаган...» —
Чөрчөк мынайда башталган.
«...Ол јаантайын уурданган,
Ээзине макалду сабаткан...»

Боромой ло Тартышка
Мындый чөрчөк јараган.
Колдорула чабынып,
Тоолонуп экү каткырган.

КЕМ ЈАРАШ?

Кем јараш?
Кем ару?
Көбөлөк айдат:
— Мен јараш,
Јүзим менин
Ап-ару.
Колдорым менин
Чип-чичке.
Канаттарымды көрүгөр,
Кандый јурук
Анда јок:
Көк, јажыл,
Сары чечектер,
Билдирер-билдирбес
Јараш чийүлөр —
Ончозы менин
Канадымда јуралган.

— Јок!
Мен јараш,

Буттарым менин
Узуннан узун,
Көстөрүм менин
Тегерик ле кара.
Кожондоп ийгемде,
Ўним де јараш.
Иш тутпаган
Менин колдорым
Кандый ару,
Кандый јараш — деп,
Аспан айтты.

Јангыс ла Адару
Унчукпай отурды.
Иштеген колдоры
Јаан ла кирлү.
Мөттөн јүзи
Јаантайын чылбак.
Көрзөн, најы,
Кем ару?
Кем јараш?

КИСКЕЖИМ

Ажан, менин эркежим,
Кичинек менин кискежим!
Капшай чыдап барарын,
Мениле кожо андаарын.

Айыл ээзин сүүндирип,
Амыр јоктон иштеерис.
Чычкандарды кетежип,
Чырбагалдап сүрерис.

Эмди арай сен оогош,
Кылыгын да чек јобош.
Кылга түгин јымжак,
Сагалдарын чыккалак.

ИЙТ

Уча берди кеткин куштар,
Школго барды балдар.
Мен јаныскан — ап-ап,
Јасты сакыгайым калтырап.

ТАЙГЫЛ

— Тайгыл, тайгыл, сен кайда?
— Арка-ташту тайгада.
— Нени көрүп үредин?
— Көрүк кетеп үредим.
— Андый оогош анычак,
Сеге көрө, коркынчак.
— Коркынчагын билбезим,
Агашка чыкса, јетпезинг.

БОЗУ

Мүүзи көрүнүп келерде,
Бозу көөрөп секирди.
Эмди бойын бука деп,
Журтты төмөн мантады.

Ойноп жаткан балдардын
Ойынын тепсеп бустады.
Көөлмөк сууда кастарды
Калактадып ойлотты.

Көп балдарлу эне-кас
Удура болды бозуга.
Канадыла сабашты
Тапту берди танмага.

КАБАЙ КОЖОН

Кис-кис, кискежим,
Кичинек менин эркежим.
Баштактанбай уйукта,
Чычкан базат толукта.

Анда тату жарма бар,
Оны жиир чычкандар.
Айыл ээзи арбанар,
Онон мени айткылаар.

Уйукта, эркем, уйукта,
Ижиге түрген барайын.
Шокчыл боро чычканды
Кезедип мен салайын.

Кис-кис, кискежим,
Эртен ойто ойноорың.
Эмди десе уйукта,
Капшай чыдап барарың.

Учы јок тўндерде
Уурчы чычкан кетееринг.
Јуртап јаткан айлына
Јакшы керек эдеринг.

Уйукта, кискем, уйукта,
Уйуктайт Ай бийикте.
Уйуктайт карлу јаландар,
Мызылдайт анда јылдыстар.

КИСКЕЧЕКТИНГ КОЖОНЫ

Чычканак, чычканак,
Карануйдан сен чыксаң.
Чычканак, чычканак,
Кожонгымды тындазан.

Мен бүгүн, мен бүгүн
Айылдын ээзи.
Тышкары өткүн,
Сеп-серүүн эзин.

Анда сеге карануй,
Коркыбай канай жүредин?
Ойынчыктар менде көп,
Менин эмес — Эркиннин.

Каймак-сарју толтыра,
Тату-тату канпет бар.
Менин энем уйкуда,
Кайдан сени ол көрөр.

БАКАЧАКТЫН КОЖОҢЫ

Ыраак јокто, бир көлдө
Артист бака јуртаган.
Јайдын узун түжинде
Мындый кожон чөйөтөн:

«Табыскакту кожоным
Ар-бүткенде учурлу.
Јыду көлди мактайдым.
Јылу јайды алкайдым.

Пап-пап, пап-па-пап,
Кожондойдым бапылдап.
Пап-пап, пап-па-пап,
Мынайда ла мун катап.

Учуп келген чымылга
Учурлайдым јанарым.
Кожонымды укпаза,
Болуп калат курсагым.

Јажыл јайдын јанары
Јайылып учсын телкемге.
Келзеер, балдар, јаныма,
Кожондойлы бис кожо».

НӨКӨРЛӨР

Ыйлап отурат күчүгөш,
Көзинин жажын төгөт.
Јууктап келген кискени
Керекке албайт, ајарбайт.

— Не болгон, күчүгөш?
Не ачу ыйладың?
Айса менин болужым
Једерине бүтпейдин?

— Көрбөйдин бе, мойнымда
Мойнчо кийдирип салганын?
Кере түжине јаныскан
Отурым мен карыккан.

Анча-мынча болбоды,
Күчүгөш чыкты јайымга.
Кискеле кожо сүрүжип,
Ойноп чыкты јаланга.

ЈАЛТАНБАС ТАКАА

Пөтүк:

Ку-ка-ре-ку, ку-ка-ре-ку!
Шонкор учат, јуулыгар.
Көрүп тураар ба, ол туку
Шокчыл, јаман кулугур.

Такаа:

Кут-кут-кут, кут-кут-кут!
Неден коркыйт не бу көөркий?
Учуп түшсе, будынан тут,
Көрбөгөнди ол көргөй.

Пөтүк:

Такаа, такаа, сөзим ук,
Күн эртеде бери кач!
Курсак болдын шонкорго,
Ол бүгүн торо-ач.

Такаа:

Эх, коркынчак ла болтырынг,
Эр болгон пөтүгеш!

Эмди бисти көрөрин,
Кандый болор жуу-согуш.

Шуулап шонкор түжеле,
Такааны тепти белинен.
Ак айаска чыгарып,
Уча берди кырларга.

МЕН – БААТЫР ПӨТҮК

Бир-эки, бир-эки,
Мен — баатыр пөтүк!
Ойногор, такаалар,
Мен барда көкип.

Бир-эки, бир-эки,
Меге кем чыдаар?
Шонкор ло тейлеген,
Жолыма менин турбагар!

УУЛАК ЧЫКТЫ ОТОП

Топ-топ-топ,
Уулак чыкты отоп.
Күн тийген јаланга,
Көк-јажыл өлөнгө.

Чечектерге јажыркап,
Көбөлөк учат, јаражын.
Мөт јууган адару
Учуп турат, капшайын.

Айландыра ајыктап,
Өйди де сеспеди.
Јулукту тату өлөнгөн
Керек дезе јибеди.

Күн кырга тайанды,
Көөркий уулак арыды.
Топ-топ-топ,
Јанып ийди торолоп.

КАС ЛА ТАКАА

Болгон эмей ол тушта
Эрте-эрте жылу жас.
Айылдап келди Такаага
Коштой јаткан Кас.

— Эзен, Такаа, га-га-га!
Кандый јадын, угарга?
Ойноп чыгаак јаланга,
Айса коштой тууларга.

— Калак-кокый, кут-кут!
Анда учат ач мүркүт.
Шунуп түшсе, чек күкүрт,
Јүрегим чочыйт, кут-кут!

Ха-ха-ха, га-га-га!
Бурылатам айлыма.
Эмди катап Такаага
Айылдабазым, га-га-га!

«ТИРҮ» ТОЛУКТА

Сакып ла Такып — эки көрүгөш,
Өскөн јери олордын арка-таш.
Ойнойтон јери айлынын јанында,
Јиилектү, кузукту элбек айанда.

Айас күндерде Сакып ла Такып
Агаштан агашка калып јүрөтөн.
Јут-јулакай, јаашту күндерде
Мөшкө јажынып, энезин сакыйтан.

Эмди дезе Сакып ла Такып
Школдо төзөлгөн «тирү» толукта.
Келген улусты олор кайкадып,
Баштак балдардый сыр ойында.

Белен уяа, белен кузук,
Чочогой база мында толтыра.
Кыш келзин, калјуурзын соок,
Отурбас олор эмди калтырап.

Көрүктөр учун школдо каруулу
Экинчи класстын үренчиктери.
Кайдан да болзо тамзык курсакты
Олор табар, экелер учурлу.

Уроктор божоп, балдар јанганда,
Эки көрүгөш унчукпай баргылайт.
Өскөн-чыккан тайгазын сананып,
Курсакка тийбей, араай јаткылайт.

КИСКЕ ЛЕ ЧЫЧКАНДАР

Табыш эмес, тал-табыш...
Јууга белен чычкандар.
Колдорында агаш-таш,
Көк өңдү маанылар.

Узун-Куйрук — башчызы,
Узун агаш колында.
Казыр кискени јенетен
Калју черүзи јанында.

Јүрүм учун тартышта
Качып кайра баспаска,
Молју алат јуучылдар —
Боро өңдү чычкандар.

Барабандар табыжы
Канду јууга кычырат.
Чычкандардын башчызы
Черүзине јакарат:

— Ойинен өткөн Кискени
Ўредерис бис, ура-а!
Бар ла курсак айылда
Бистин болор бастыра.

Калапту бу тартышта
Бир канчабыс жыгылар.
Келер бистин јаш үйе
Бисти эске алынар.

Карануйда јажынып,
Јүрбес олор качан да.
Каткан калаш бедиреп,
Јатпас олор айлында!

Чертенгилеп чычкандар
Јергелей туруп ийдилер.
Узун-Куйрук бажында,
Узун агаш колында.

Барабандар табыжы
Карануйда күнкүлдейт.

Калапту бу тартышка
Чычкандарды кычырат.

Потпойлонон жуучылдар
Ээчий-деечий чыктылар.
Орында јаткан кискени
Курчууга оло алдылар.

Табаштарын јастанып,
Киске тату уйкуда.
Јууктап келген түбекти
Сеспейт јыткыр сагалы.

— Уйуктап јаткан өштүле
Јуулажарга уйатту,
Ойгозыгар монысты! —
Узун-Куйрук кыйгырды.

Аксак чычкан өнөлөп,
Јакаруны бүдүрди.
Уйуктап јаткан кискенин
Тумчугына мырч төкти.

Анча-мынча болбоды,
Чичкирип киске ойгонды.
Эбире турган черүнен
Коркыбас бойы чочыды.

Кайра базар јери јок,
Киске калын курчууда.
Удура басса јыдалар
Кадала берер төжине.

Арга јокто бараксан
Актанып мында баштады:
— Кандый јаман мен эткем? —
Көөркий араай үнденди.

— Уйат јок монысты
Көрзөгөр дө, чычкандар! —
Узун-Куйрук — чек баатыр,
Тыгып чыкты кискеге. —

Каймак-сүттен сен ичип,
Кайракан болуп јүредин.

Каткан калаш оодыгын
Биске бербей сүредин!

Коронду сенин табажын
Канча чычкан баспаган.
Ээн сени көкидип,
Бажын сыймап мактаган.

Өч алар ой келди,
Кел биске удурал!
Күчиис ченеп көрөөли,
Күчтүни мында табаалы!

Киске өрө өндөйдү,
Толукта часка ол көрдү.
Ээзи бурылып жанарга,
Эмди де көп ой артты.

Тен эмес тартышта
Чагы жетпес кискенин.
Кийинде турган черүни
Көрүп ийди күскүнен.

Бажы айланып бараксан
Жалынып турат араайын:
— Буруум менин ас, —
Тийбегер меге калас!

— Буруун сенин ас!?
Мекеленбе сен, монгыс! —
Аксак чычкан тойтындап,
Жууктап келди кiskeге.

Ачынып калган чычканак
Көдүрип чыкты агажын.
Киске дезе удур
Тудуп берди табажын.

Мыны көрүп чычкандар
Ичкери болды тартышка.
Узун-Куйрук бажында,
Узун агаш колында.

Тынын корып кискечек
Эки колын көдүрди.

Чочып калган үниле
Араайынан үнденди:

— Тоозы јок чычкандар,
Јазап мени угугар.
Качан бирде, нөкөрлөр,
Меге быйан айдараар!

Узун-Куйрук черүзин
Колын јангып токтотты.
Киске дезе куучынын
Анан ары улалтты:

— Јүре де берзем бу айылдан
Јүрүмеер слердин јаранбас.
Өскө киске бери келгежин,
Коот-јыргал слерде болбос.

— Улу киске, чын айттаар!
Үренген токпок баш јарбас!
Өскө киске келгежин,
Бисти амыр јаттырбас! —

Узун-Куйрук куучындап,
Колын берди кискеге.
Черүзине бурылып,
Жакару берди жанарга.

Жуунын учын керелеп,
Барабандар күнкүлдейт.
Ээчий-деечий чычкандар
Потпойлого киргилейт.

Бу ла мынын кийнинен
Киске чек үрелген.
Айыл-журтты чычкандар
Тоноп үзе апарган.

Айыл ээзи ачынып,
Сүрүп ийген кискени.
Эмди өскө кискелү,
Айдыжат, сүреен санаалу.

СЕН ДЕ ЈУНУН, НАЈЫМ

Кожондойт аркада кушкаштар,
Эзинге јайканат агаштар.
Чалынга јунунат көрүгеш,
Анычактар анан көрүжет.

Јунунат кичинек тийингеш,
Балкашка уймалган момонок.
Керек дезе јунунат
Учуп јүрген томонок.

АКЧАЛУ КОЙОНОК

Бир катап койонок
Анчылар конгон ажунап
Табып албай канайтты
Жараш темир салкойды.

Сүүнет ого койонок,
Кип-кичинек ботпонок.
Оны кайкайт көрүктөр,
Айдыжат: «Кайда, көрөөктөр!»

Чоокыр тонду көрүктөр
Чотты кайдан билгилеер!
Койон сүүнип куучындайт,
Олор кайкап уккулайт.

— Мен эмди акчалу,
Нени ле алар аргалу:
Тату-тату канпеттер,
Кышкыда кийер өдүктөр.

Керек болзо — лисапед,
Айуга түңгей болорым.
Айса јангы уйага
Мыны толып ийерим.

Табып алган акчазын
Бек сугат койнына.
Јараш-јараш кожондоп,
Барып јадат айлына.

Тоолоп билбес койонго
Каткырбагар слер, балдар.
Нени-нени түңгей ле
Садып алар ол, байла.

ЈЕТИ БАШ

Јети башту Јелбеген
Школдо база үренген.
Кычырып ла бичиген,
«Төрт» ло «бештен» түшпеген.

Кажы ла бажы аңылу
Уроктордо сананган.
Болгон күлүк сүмелү,
Кем де оны сеспеген.

Үч бажы јаантайын
Бодоорыла иштеген.
Анан өскө төрт бажы —
Арткан-калган уроктын.

Кычырганда — јаныс баш,
Јураарында — экүзи.
Кожон болзо — ончозы,
Үнин онын јаражын.

Анчада ла Желбеген
Сүүйтен бодоорын.
Кожорын ла айрыырын,
Теп-теннен үлеерин.

Јети оозы јаантайын
Тен үлешти некеген.
Онын да учун Желбеген
Сүүйтен бодоорын.

«СОЛОНҒЫ» — БИСТИҢ НӨКӨРИС

Кичинек айучак тайгада
Ненин учун кунугат?
Ненин учун ол дезе,
«Солонғыны» кычырбайт.

«Солонғыны» кычырап,
Сооттоп жүрген койонок
Jaантайын ла сүүнчиде,
Jaантайын ла ол омок!

ЭКИ КОЙОН БИРИКТИ

Бир-эки, бир-эки,
Эки койон бирикти.
То-то-то, то-то-то,
Сүүнчи болор олардо.

Эки нөкөр секирет,
Колын чөйип керилет.
Табаштары — таш-маш-таш,
Угуларда, жап-жараш.

То-то-то, то-то-то,
Эки койон ойында.
Ойнозын, ойнозын,
Онон ойто иштензин.

СОЛУНДАР

Јаан јашту тарбаган
Өркөлөрдү арбаган:
«Бодоп мантап жүрбегер,
Көлүк алдына кирбегер».

Ўкүгө келди түлкү,
Айтты: «Эмди бис экү
Түни-түжи андаарыс,
Тойу-ток јадарыс».

Чайга чай керек јок,
Калаш берзен, ол јибес.
Ойында ол «ток» ло «ток»,
Бијелезе — билинбес.

ЦИРК

Сүүнчи болды андарга,
Цирк келди тайгага.
Күркүрек суунун жанында
Жуулышты олол жаланга.

Ойын-жыргал андарга
Кайкал болуп көрүнөт.
Анычактар сүүнижиң,
Колчабыжуны токтотпойт.

Лисапедле мантаткан
Айуны көрүп кайкажат.
Олор билбес таланын
Андарын көрүп соныркайт.

Куучындап турар попугай,
Куучын ондоор шимпанзе
Андарга база туштабай,
Цирк-ойын эзенде келзе.

Чоокыр элбек шалмарлу
Клоундардын ойыны
Анчада ла андарга
Сүреен тын јарады.

СОЛУН АЙЫЛЧЫ

Турист болуп тайгага
Туура жерден ан келген.
Туружы башка бу анды
Көрөргө андар жуулышкан.

Желечи учат, сыйкылдайт,
Көрүк кайкап куучындайт.
— Кандый неме баскындайт? —
Айу өрөкөн арбанат.

Алтан аннын тилин ондоор
Ач Бөрү тилмеш болды.
— Ады-жолун жазап ук! —
Айу кезем унчукты.

Ады онын Кенгуру,
Австралияда ол журтайт.
Ажанбаган ол, куру,
Бистин өлөн жарабайт.

Төжинде онын торбышка,
Анда, байла, азыгы.
Эки буттап секирет,
Сан ла башка базыды.

— Алтайдын кару андары, —
Мынайда айтты Кенгуру,
— Төжимдеги баштыгым
Кабайы болор баламнын.

НӨКӨРЛӨР

Айучак:

— Койонок, Койонок,
Ойто нөкөр болоолы.
Таң ла атса кел, ойноок,
Кырланды төмөн тоолоноок!

Койонок:

— Мекеленбе, Айучак,
Мен билерим, сен керик.
Ойынчыгын меге бербеген,
Оноң мени сен соккон!

Менде өскө нөкөр бар,
Онын ады Түлкүчек.
Бисте жаңы кожон бар,
Уксан-уксан, күйүнчек:

«Арка-таштын агында
Эн чыйрак ла сүмелү
Түлкүчек ле Койонок,
Түлкүчек ле Койонок!

Бой-бойысты тоойдыс,
Эптү-жөптү ойнойдыс.
Түлкүчек ле Койонок,
Түлкүчек ле Койонок!»

КОЙОНОКТЫН СҮҮНЧИЗИ

Jaайт-jaайт көбү кар,
Алдыбыста узун кыш.
Кезик андар амыраар,
Болор меге эмди тыш.

Шокчыл борсук уйуктаар,
Jолыма менин туштабас.
«Кылчыр көстү койон» деп,
Мени кем де шоотпос.

Нөкөрим менин айучак
Уйкуга база атанар.
Jангыдан табарым ойынчык,
Туруп келзе, ол сүүнер.

Jaа-jaа, көбү кар,
Ак тонымды кийерим.
Ач бөрү сүрүшсе,
Таппас мени, билерим.

КӨРҮКТИҢ КОЖОНЫ

Андар, андар, јуулыгар,
Биске келди Јаңы јыл!
Кожондогор, ойногор,
Болбос биске кунукчыл.

Јаңы јылды уткыырга,
Јакшы кожон бисте јок.
Оны бойыс чүмдеерис,
Кайда, башта, койонок!

До-ре-ми-фа-соль-ля-си —
Кожоныстын бу бажы.
Арткан сөстөр табылар,
Кожончылар кожулар.

Кемге керек ми-фа-соль,
Кожон чөйөр биске ол.
Айса болзын ля ла си,
Кожонысты улалтсын.

Ля-ля-ля, ля-ля-ля,
Турзын айу чочыйла.
Болор ого уйуктаарга,
Кыш чыгара јадарга.

Шулмус оогош тийиндер,
Кожондогор: до-ре-ми.
Удабай ла јас келер,
Кодорыгар көмзөни.

Ля-ля-ля, ля-ля-ля,
Тындайт бисти арка-таш.
Кожонбыла-ойынбыла
Өдүп калзын калју кыш.

До-ре-ми-фа-соль-ля-си —
Кожоныстын бу бажы.
Биске келип кожулзан,
Кожонысты чөйишсен.

ПОЧТАЛЬОН

Арка-ташта андарга
Почта база керектү.
Ончо болгон солунды
Олор угар учурлу.

Кемге сүүнчи-жетирү,
Кемге уткуул байрамла.
Оны ончо јетирет
Почтальоныс Томиртка.

«Тук-тук-тук,
Аба-Јышта көп кузук!» —
Ого сүүнет тийиндер,
Ачана боро таралдар.

Мында кузук бүтпезе,
Анаар олор баргылаар.
Почтальонго быйанын
Ундыбай олор айдыжар.

«Тук-тук-тук!..» —
Бичик келди Койонго.
Толгон јети јажыла
Уткыйт оны бөрүлер.

— Быйан болзын, Томыртка,
Сүүнчи меге эттигер!
Менин чыккан күниме
Билегерле келигер.

Телеграмма келди Айуга,
Кычырып болбой шыралайт.
Кайда эткен шил көзин?
Таныктарды таныбайт.

— Кайда, Айу өрөкөн,
Кычырайын, тындагар:
«Күндүлү Айу Табашевич,
Күүниске бистин болыгар.
Эртенги бистин ойынга
Керек слердин болужаар.

Ачык-жарык күүнимнен,
Концерт-ойын баштаачы —
Конферансье Мечиртке». —
Көзим коомой болзо до,
Айдып бар, Томыртка,
Эртен болорым мен анда,
Болужарым ойынга.

«Тук-тук-тук!..» — аркада
Сүүнчи келген кемге де.
Амыр билбес Томыртка
Бойынын сүүген ижинде.

ТЕЛЕФОН

Чычкан эмди - кайракан,
Айлында онын телефон.
Солун-собыр угарга,
Телефон согот Кискеге:

— Якшылар, Киске эжебис!
Слерге бистин эзенис.
Кемге айылдап жүрдигер,
Кандый солун уктыгар?

Киске:
— Якшы-якшы, Чычканак,
Көрүнбей жүрер ботпонок!
Солун укпааным удады,
Азыйгы најылар ундылды.

Ары-бери барзам ла,
Айыл ээзи арбанар,
Онын учун айылда
Амырап јадым орында.

Чычкан:

— Бисте ончо эзен-амыр,
Чындап, кече урган жанмыр.
Бүгүн дезе жылу, аяс,
Байла, келген жылу јас.

Кече кере түжине
Кычыргам мен бичиктер.
Ередеевтен баштайла,
Кыдыевке јетире.

Киске:

— Бистин де айылда
Бичиктер база тоомјыда.
Је кычырарга мен јалку,
Акалап ийет уйку.

Чычкан:

— Ол эки бичиичи -
Кандый јакшы чөрчөкчи.
Олордо киске ле чычкандар —
Эптү-јөптү најылар.

Киске:

— «Најылар» дедин бе? Ха-ха!

Je жүрүмде чек башка.

Бүтпө, көөркий, чөрчөккө,

Түжүп калдын түбекке.

Учында айдарга турганым,

Айылдап келзен, нөкөрим.

Каймак-сарју толтыра,

Сенин болор бастыра.

Чычкан:

— Ачынбагар, эјебис,

Айылдап слерге болбозым.

Слердин кылык-јанаарды

Мен јакшы билбезим.

ПӨТҮК (басня)

Такаалар мактайт пөтүкти,
Эр болгон күлүкти:
— Бистин Пейтке шулму-ус,
Эртечилин кайкайдыс!

Мыны уккан пөтүктин
Күүн-санаазы булгалды.
Анан эрте турарга,
Бойына молжу алынды.

Орой түнде ол туруп,
Чөйөт өткүн кожонун.
Эбиреде улустын
Пөтүк үзет уйкузын.

Макка кирген пөтүгөш
Ундып салды амырын.
Айыл ээзи Мекийтке
Кыртыштанат — «Чаптыгын».

Түни-түжи калактаар,
Уйку бербес пөтүкти
Айыл ээзи Мекийтке
Сананып алды — «Жоголтор».

Калак ла сени, пөтүгеш,
Макка кирип көкидин.
Кайран бажын үзүлип,
Жоголорунг сеспедин.

КУСКУН ЛА ТАРАЛ

(басня)

Эки најы чибиге
Јергележип отурды.
Эзен-јакшы угужып,
Куучындажып баштады.

— Торолоп турум, Тарал — деп,
Кускун комыдап баштады. —
Јигедий курсак берзен — деп,
Бйламзырап айдынды.

— Ол мөштин алдында
Көмзөм менин бар эди.
Тойо-кана ажан — деп,
Тарал килеп унчукты.

— Кузук болзо, ары эт!
Кускум келет ажыннан.
Сүүйдим мен јангыс эт,
Оны кайдан табайын?

Эл-јоннын койынан
Коромјы болбос кайтты не?
Арка-таштын агынан
Сек артпас кайтты не?

Ачу-ачу калактап,
Учуп чыкты ач Кускун.
Тарал оны ээчиде
Таркырады мынайда:

— Тойу-ток јүрерге,
Иштеер керек, нөкөрим!
Талдама курсак табарга,
Терлеер керек, нөкөрим!

ЛИИЛЕК

Кўнге жаагым кызарды,
Кызычак меге энилди.
Колына мени алала...
Нени эткенин сураба!

АЛАМА

Салкын-салкынак,
Мени жайказан.
Ўрен-чечегим
Ыраакка апарзан.

Школдын жанына
Мен өзөйин.
Омок, сүүнчилү
Кожондор тындайын.

КАРЫНДАШТАР

Башпарак, Башпарак!
Ачынбагар, ой, калак!
Төргө чыгып отургар,
Төп сөзөөрди айдыгар.

Бажы-Кырлу, кечү күрлү.
Онон кечсен, болор мөрлү.

Орто-Мерген, келзен түрген.
Ийдим сеге калас үрген.

Обо-Чечен, сеге - чеген.
Курсак-тамак ончо белен.

Кичү-Бүбей, сени билбей.
Кайда бардын, биске кирбей?

КЕМ ТУЗАЛУ?

Кем тузалу болгонын
Аайы-бажына чыгарга,
Маала ажы јуулышкан,
Сөс блаажып керишкен.

Кызыл јаакту помидор
Кылчас этти мырчакка:
— Сени јизе, кем тойор?
Түней эмезин курсакка.

— Айтканаар чып ла чын, —
Јөмөп айтты огурчын. —
Катай тонду капыста...
Онон база не туза.

Унчукпай турган күнкузук
Учында айтты мынайда:
— Ончобыс ла бис — курсак,
Кажыбыс ла тузалу.

ӨЙ КЕРЕГИНДЕ ЖОЛДЫКТАР

* * *

Кече, башкүн келер болгон
Кайда барды нөкөр момон?
Айса болзо келер бүгүн,
Сөзи болбос онын төгүн.

Эртен, сонзун, байла, келер,
Биске јакшы сыйлар эдер.
Күндүү-күрее јакшы болзын,
Сүүнип-сүүнип момон јанзын!

* * *

Саат-маат болбоды,
Момон келди айылдап.
Саат-час сыйлады,
Айдып салды јакарып:

— Саатты көрүп туругар,
Өйинде школго барыгар.

Ойройтызаар бир маатка,*
Кирбезигер слер макка!

*маат - минут

***

Чычкан сүүнип жарлады,
Жылдар адын адады.
— Бажында мен болойын,
Ээчиде слерди тоолойын:

— Уй, Бар, Койон, Улуу,
Жылыгар болзын тузалу.
Жылан, Ат, Кой, Мечин —
Жонго ырыс экелзин.

Такаа, Ийт, Какай —
Ончо жылдар мактаткай.
Он бир жылдан эбирип,
Келигер бисти сүүндирип.

БИЈЕ

Јараш эптү сен, бије,
Јаш бистерге — үргүлји.
Көрүнбейтен күлүмји
Кыймыгыннан сезилди.

Саң башка куулгазын
Бүгүн мында айланзын.
Экпинделген сен, бије,
Лииттер јуудын күреге.

Кыныс этпес сен бойын
Баштап ийдин ойынын.
Куйундалган биједе
Кутустанзын јайалта.

БҮТСЕН — БҮТ,
БҮТПЕЗЕН — БҮТПЕ

***

Ол тушта кўс болгон,
Эбире кандык чечектейт.
Кўўктин ўни аркада
Бир де эмеш серибейт.

Мөш будагына отурып,
Койлор кузук черткилейт.
Копчы сангыскан јангыскан
Койон теберге умзанат.

Балыктар дезе јаланда
Амыр отоп јүргүлейт.
Потпуштан чыгып такаалар
Көөлмөк сууда јүскүлейт.

***

Ол тушта јай болгон,
Айса орой күс.
Јаныска күүк конгон,
Кожондогон «күк-күк!»

Бис чанакту јынылап,
Күүк-тамандар јууганыс.
Шуулап аккан суучакка
Кемечектер салганыс.

Јанып келген кеткиндер
Уйа тарткан теректе.
Көбү карга тоолонуп,
Кожондогон јелечи.

Кырланды өрө чанакты
Чыгарарга кандый күч!
Изүге бистер чыдашпай,
Эжинерге барганыс.

Энирге јетире ойнодыс,
Школго барар ой јетти.
Өлөн ижинен бурылып,
Энелерис бу келди.

* * *

Ол тушта кыш болгон,
Маалада мен иштенгем.
Огурчын ла согононы
Араайынан сугаргам.

Мени көргөн киске
Атыйланып бустады.
Чочып калган ийдибис
Чоколдонып маарады.

УКПАГАҢ КАЧАН ДА

Мындый солунды
Укпаган качан да.
Болгон ол бистинг
Айылдын јанында.

Тайгыл ла киске
Болгон ол тушта...
Айдар ба сеге
Учына јетире?

Тайгыл ла киске
Јангыс аяктаг...
Солун болзо,
Мени сен уксаг.

Айса бүтпезин,
Онызы — бойында.
Айса айдарын:
«Је, куучында».

Тайгыл ла киске
Јангыс аяктаг
Канайып ажанар?...
Эмеш сананзаг.

* * *

Киске тўженет чычканды,
Чычкан тўженет кискени,
Мен тўженедим канпет.
А канпет нени тўженет?..

* * *

Кўс келди Алтайга.
Белетенип турды учарга
Желечи ле тарбаган,
Турналар ла сыгырган.
Көрүк база јепсенет,
Канаттарын талбып тебинет.
Айу өрөкөн санааркайт:
— Мынан уча берзем ле,
Арка-тажым ээн калар,
Оны эмди канайдар?

СӨСТӨРЛӨ ОЙНОЙЛЫ

МЕН КЕМ? СЫЙЫМ НЕ?

Сыйым менин таарымда,
Таарым менин белимде.
Белим дезе бойымда,
Бойым слердин јанаарда.

Сыйым менин јажытту,
Адын онын табыгар.
Таап оны алзагар,
Сооттоп оны амзагар.

Оны көп јигежин,
Оору болор тиштерин.
Онын учун, нөкөрим,
Санан јүрзен айтканым.

БУ НЕ КУШ?

Мен — куш. Сүүген јерим арал.
Адым болор ...
Адымда таныкты солызан,
Чачын сенин тараарым.

Адымды танып болбозон,
Ачынарым мен сеге.
Кузуктап келзен тайгага
Айткылаарым мен сени.

МЕНИ ТАНЫ

Јурттым менин агашта,
Ады-јолым — САҢЫС.
Ага берер каным јок,
Је јаныс...
КАНла кожо бириксем,
Уча берер куш эдим.

КУУЛГАЗЫН

Ачынала А танык
«Таныктөсти» таштады.
Оны эмди солыырга,
О танык жөпсинди.

Мантап келген АТ
ОТ болуп жалбырайт.
Чаазын кескен КАЙЧЫ
КОЙ эмди кабырат.

ТАШ болгон бу туулар
ТОШЛО эмди бүркелди.
Ончо неме бу жерде
Сан тескери кубулды.

***

Баштапкы сөстөрдү бириктир,
Менин адымды кычыр:
ТАС башту болорго,
ТАРАК албай жүрөргө,
АЙ, кандый жаман!

***

Озо ло мен — кулун,
Онон болорым жабага.
Ээчиде адым — ...
Балдар оны тапкай.

ЭБИН ТАБЫП КЫЧЫР.

***

Ончо јолды э1ип,
Качарга кандый к3.
Кой10го ол јенил,
Айлына 7ре мантаарга,

Мантап-мантап јүреле,
6н акча ол тапты.
«Эмди мен бай!» деп,
Кой10 биске мактанды.

***

Ижим менин агаста,
Одын јарар мен — калта.
Мизим менин курт,
Мени алып тап.

***

Шуулап жүрер мен — жалкын,
«Жалт» эдер мен — салкын.

Соок-Таадак једип келди,
Биске берди јараш сыр.

Энем меге ачынды:
«Күнлигинде үзе эчки!»

Мөш агашты кырлаган
Бөрүк — шулмус анычак.

Тананы кийип алала,
Төнди төмөн шунгыдым.

Эркеш ийним балыктаган,
Чачып алды јаан тараан.

Балдарды коркыткан
Чагып билер талкан.

БОЖОДЫЛГАН ТАНЫКТАР СӨСТӨРДИ АЙДЫП БЕРЕР

***

Эр.е танда турала,
То.рчык ойнойт жараш күү.
Ла.тап оны угарга,
Андар-ку.тар жуулышты.

К.лактарын талбайтып,
Су.зар угат жанарды.
Ту.на дезе энчикпей,
Бијелеп турат јаланда.

** *

.ан башка бу куштар
Айлыст.н бистин ырабас.
Та. ла атса кажаанда
Ар.-бери учуп турар.

Таш алып чочыт.ан,
Туш-баш.а учкылаар.
Онын ады не, б.лдар?
Та.ып меге айтсагар!

КУУЛГАЗЫНДУ СӨСТӨР

ОМОНИМДЕР

***

Сен оны жыга сок,
Жыга жүктү тагманы.
Сок жагыс ол күлүк
Чечен адат тагманы.

Көп саба уулчактар
Меге айдат: «Оны саба!»
Меге керек жок өч!
Кылыгым, мында өч!

***

Соок күнде Соок-Таадак
Туура жерден соот экелди.
Тура сооткон ол таадакты
Жылу өрөкөн эзиниле сокты.

***

Кайчы чөрчөк баштады,
Балдар сүүнип тындады.
Үүре-јеле кайчы алып,
Чаазын кезип иштеди.

***

Кезер уулчак бисте бар,
Агаш-ташты үзе кезер.
Тон болбосто бараксан
Тон агашты јондогон.

***

Түш јеримде тал-түште
Јеениме түштим айылдап.
Айттым ого: «Курсак ас,
Сакыыр менин өйим ас».

***

Каргаа каактайт: «Кар-кар!»
Кар быјыл јаан түшкен.

Бойы түшти терен карга,
Онон курсак табарга.

***

Сайлу кумакта Торко
Кузук сайлап отурат.
Чай кайнадым өйгө
Чай бијезин улалтат.

***

Койлор чыкты энчикпей одорго,
Бачымдап бардым тош оодорго.
Сызылып келген соок чыкты
Арчып салдым энчигип болбой.

***

Тай адына минеле,
Тайыс суула јелдирип,
Таайыс келди айылдап.
— Таай, јеендерим — дейле,
Тайын биске сыйлады. —
Тайаарга минеле,
Таайыс бар деп айдала,
Айылдап келигер — деди.

***

Адам јаскыда кыра сүрген,
Ачап түлкү койонды сүрген.
Ортон акам армакчы түрген,
Койон мантайт сүреен түрген.

***

Куу туман үстиле
Куу учуп барадат.
Кайа көргөн көстөри
Кайа-ташка илинет.

***

Амырап көзинди јум,
Онон атла чабарын.
Быјыл бисте өлөн јум,
Сүүнип оны чабарын.

***

Ада, мени арба,
Мен «эки» алдым.
Арыш, сула, арба —
Аш деп билбедим.

***

Адам одын јарат,
Айткан сөзи укаалу:
«Сууда эки јарат,
Талдап алзан бирүзин».

***

Једип келди јас,
Сен ооруунды јас.
Онон ороны кас,
Ого түжер кас.

***

Меге јети ле јаш.
Мен эмди де јаш,
Јаш агаштый јараш.
Көзимде суркурайт јаш,
Чыгып болбозым,
Тышкары — јааш.

***

Меге эмди јети јаш,
Јаанам айдат: «Балам јаш».
Эрте таннан — ургун јаш,
Одын-өлөн — үлүш-јаш.

Сууга өтпөс өдүк бар,
Кем оны табар?
Кару јаанам бойын бар,
Магазинге сен табар.

Тату канпет амзайын,
Јалбагынан јадайын.
Тенериде жарык Күн,
Меге дезе — амыр күн.

***

Эжикте мындый јар:
«Одынды капшай јар!
Эмди ле биске кел,
Эмди түрген экел!

Кече эжелген эмди
Уулагыс ончо эмди».

***

Сен, киске, ары жыл,
Бүгүн кирди Жаңы жыл!
Жалбагынан орында јат,
Соок-Таадак келип јат!

***

Чайга чай керек јок,
Калаш берзен, ол јибес.
Ойында ол «ток» ло «ток»,
Бијелезе, билинбес.

***

Тенериде Күн тийет,
Менин дезе јалкуум тийет.
Күн мени изидет,
Јалкуум болзо там тыңыйт.

СИНОНИМДЕР

***

Сабатту сууга барайын ба,
Айса болзо көнөктү?
Айса алгый алайын ба,
Суу тажыырга эптү.

***

Таарга кузук сугуп,
Тарал сүүнет «тар-тар».
Сумал тудунган тийиндер
Таралдан кузук алгылаар.

ОМОНИМДЕР

***

Ак булуттар жоголып,
Кара булуттар көрүнди.
Жарык ла турган кобылар
Карануй жуурканла жабынды.
Араай соккон эзин

Тынгай берди кенейте,
Жакшы ла турган күн
Жаман болуп үрелди.

***

Жаман кылык менде жок,
Жакшы бала мен эдим.
Бийик агашка чыкпайдым,
Жабыста ла ойнойдым.

Соок сууда эжинип,
Жылу жаратта сайрайдым.
Кату таштан тууралап,
Жымжак кумакта жададым.

БОДООРЫНЫН УРОГЫ

***

Сүүйдим мен тоолоорго,
Катаптап ла кожорго,
Ўлеп ле айрыырга —
Ончозын чын бодоорго.

Бир колдо беш сабар,
Эки колдо — он.
Эркин ле Мергенде
Канча сабар, сен санан.

КОЙОННЫҢ ЧЫККАН КҮНИ

Чыккан менин күниме
Сыйлар база көп болды.
Чычкан келди айылдап,
Эки канпет тудунып.

Үч болчок моркопты
Үкү меге сыйлады.
Јуруктарлу бичикти
Бөрү нөкөр экелди.

Эки тобого кузукты
Тарал меге ийиптир.
Јап-јараш наадайды
Айылдаш борсук сыйлады.

Меге берген сыйларды
Тоолоп болбой булгалдым.
Слерден, балдар, болушты
Арга јокто сакыйдым.

ТАРАЛДЫҢ КОЖОНЫ

Мен бүгүн,
Мен бүгүн
Бодоорынан
«Беш» алгам.
Тар-тар, тар-тар,
Мен чилеп
Кем бодоор?

Кырда турган
Бир мөштө —
Беш кузук.
Кајуда турган
Бир мөштө —
Үч кузук.
Айдарда, најылар,
Канча болор кузуктар?

Je...
Кырда турган
Бир мөштин,
Кајуда турган

Бир мөштин
Ончо бар кузугын
Жип салбай канайтты
Тийин деген ачына.
Эмди нени бодоорыс?
Кузук бүткенче сакырыс!

***

Аттары А таныктан
Класста бистин үч бала.
«Төрт» лө «бешке» үренет
Жергелей ле Сурлама.
Чечек – бистин санитар,
Эркелей — класстын башчызы.
База бисте бар кысчактар-игистер.
Эмди, балдар, айдыгар,
Канча болды ончо балдар?

***

Акам, сыйным, мен...
Ортобыс бистин эки јаштан.
Меге эмди алты јаш,
Олор экүге канча јаш?

***

Јиилектеп барды уулчактар,
Канча бала тоолооктор:
Эки бала көнөктү,
Үч уулчак бөрүктү,

Аказына учкашкан
Лисапедте Сапыш.
Булгалдым тоолоорго,
Меге, нөкөрим, болуш.

***

Бир катап энирде
Андар, куштар јуулышты.
Эки койон, үч сымда,
Төрт айу, бир баарчык,
Бир түлкү ле үч камду,
Јелечи ле тарбаган
Јуулыжала јуундаган.
Эмди, балдар, слер айткар,
Канча куш, канча ан
Јуунду јерде јуулышкан?

***

Оогош уулчак тоологон:
Јети, сегис, тогус, он.
Көзин јумуп сананды,
Тооны ойто улалтты:

Бир, эки, үч, алты...
База кандый тоо артты?
Арткан тоолор төрт лө беш,
Сананайын бир эмеш.
Мен кайда да јастыргам,
Тоолоп ойто баштайтам.
Мени, балдар, јөмөгөр,
Мени ээчий тоологор:
Бир, эки, үч, төрт,
Беш, алты, јети,
Сегис, тогус, он...
Тоолош мында божогон.

***

Бир-эки, бир-эки...
Түжүп калды түбекке.
Үч койон ло төрт јеекен
Азыгысты үзе јиген.
Беш, алты, јети, сегис...
Бүтпей калды керегис.
Онон — тогус, онон — он,
Тоолош мында токтогон.

***

Бир — кирди энир,
Эки — учуп келди үкү,
Үч — тырмактары курч,
Төрт — мынанг качса, торт.
Онон болор беш, алты...
Арайзаар да, не болды?
Јети, сегис, тогус, он...
Чөрчөк мында түгенген.

***

Тегерик те болзом,
Теертпек эмезим.
Је тоолор јокко
Мен јүрбезим.

Бодобогор, мен — куру,
Мен тегерик ле ару.
Бирле кожо — он,
Алты болзом — миллион.

Мен кандый тоо, балдар?

***

Азып-тозып энирде
Биске келди көк эчки.
«Маа-маа» деп маарады,
Уулактарын тоолоды:
Бир, эки, үч, төрт,
Бежинчизи көрүнбейт.
Оны барып табаалы,
Үүрге кожуп салаалы.

АЙЫЛЧЫЛАР

Өркөгө келди айылдап,
Үч айу ла бир көрүк.
Бака келди бапылдап,
Эки уулын ээчидип.
Чараан база артпады,
Чай ичерге отурды.
Тайганан келген кара чай
Ичкери отурды уйалбай.
Эмди, балдар, айдыгар:
Канча аң, канча куш
Айылдап келди өркөгө?

ЧОКЫМ СӨС

***

Тин-тин, тин-тин,
Мөшкө чыкты тийинг.
Кук-кук, кук-кук,
Колына алды кузук.

Ал-ал, ал-ал,
Учуп келди тарал.
Тар-тар, тар-тар,
Ончо менин кузуктар.

Чып-чып, чып-чып,
Тийин чыкты чочып.
Кип-кип, кип-кип,
Тарал сүүнет көкип.

***

Эбиреде кар түшти,
Буурайа берди аркалар.

Эмди каргаа калактаар:
Кар-кар-кар, кар-кар-кар.
Ого көрө уулчактар
Жардак омок каткыда.
Калактаба сен, каргаа,
Сүүнедис бис ак карга.

***

Он койон ойногон,
Жарды төмөн тоолонгон,
Табышка бөрү ойгонгон,
Койондорды тоологон.
Тоологон, тоологон,
Тоолоп болбой бодонгон.

***

Јалку-јалку сен, киске,
Келбе-келбе сен биске!
Иштенедис бис мында,
Сен јаткайың орында.

***

Јаан јашту тарбаган
Өркөлөрдү арбаган:
Бодоп мантап жүрбегер,
Көлүк алдына кирбегер!

СУРГАЛДАН КЕЛГЕН ТАБЫШКАКТАР

Бүгүн бистин Айдар
Биринчи класска барар.
Ондо жараш бичик бар,
Онын ады ...

Жураарына керектү,
Башка-башка ол өндү.
Тышты онын агаш,
Ады онын ...

Жаантайын ол үренчикле кожо,
Алган темдеги анда бичилет.
Орустап ады — дневник,
Алтайлап дезе ...

Айылга берген жакылтаны
Алып мен жүредим.

Ўренчиктин ўредўзин
Айылга айдып келедим.

Кўнлигинде «ўч» ле «тўрт»,
Ол до јакшы темдектер.
Албаданзан бир эмеш
Айылдап келер ...

Ўренерге, мен јалку,
Сўўген ижим — уйку.
Бодоорыла меге кўч,
Сўўген темдегим ...

Кайда ла мен — бажында,
Је кўнликте мен — учында.

АРКАНАН КЕЛГЕН ТАБЫШКАКТАР

Jaан чокчок уйалу,
Нактан нак билелү.
Колы-буды чыдалду,
Ады онын ...

Канадында журук көп:
Кызыл, жажыл, көк,
Ады онын ...

Тестек, чарбак карынду,
Узун мыйрык сагалду.
Амырап жадар монгыс,
Ады онын ...

Алтайда андардын аказы,
Ады онын ...

Кышка курсак белетебес,
Кышкыда ол көрүнбес,
Жас келгенче уйуктаар,
Табаштарын соорып жадар.

Кызыл жараш куйрукту,
Ады онын ...

Кулактары онын уккур,
Көстөри десе сүмелү.
Бойы жараш бүдүмдү,
Жылбындууш бүткен ...

Бастыра бойы апагаш,
Куйругы кичинек, мүөс жок.
Жайгыда бороро берет
Жаан кулакту ...

Кадап ийер ийнелү,
Жаны жылда не сүрлү?

МААЛАНАН КЕЛГЕН ТАБЫШКАКТАР

Суу ичерге чек көлчин,
Ады онын ...

Саң башка кайырчак,
Ичинде онын ...

Сары чачту не казык?
Балдар чертер ...

Каарып та жи,
Болчокко до кайнат,
Бу курсакты жиирин мактап,
Ады онын ...

Жайлуум — маалада,
Кыштуум — турада.

ЈАНҢЫЈЫЛДЫК ТАБЫШКАКТАР

Тудуш байбак сагалду,
Туда берер ол сыйлу.

Јайы-кыжы бу агаш
Јаантайын јажыл турат.
Јангы јыл келгенде,
Улус оны јарандырат.

Јангыјылдык энирде
Биске айылдап келди.
Јыргап турган балдарга
Јараш сыйлар ол берди.

Барбак сагалду айылчыны
Бије-ойынга кычыраак.
Келер јылда јыргалыска
Катап келгей ...

Соок-Таадактын таарында,
Чүмдеп эткен баштыкта.

БАШКА-БАШКА ТАБЫШКАКТАР

Колчабыжу токтобойт,
Карган да, јаш та сүүнчиде.
Ыраак-ыраак јерлерден
Концерттү келгенде ...

Ток курсак азаачы,
Көөш тудунган ...

Буудай, арба, арыш —
Олор ончозы — аш.
Олордон эдилет ...

Эт, јарма кайнаткан,
Элди-јонды тойгыскан
Эки кулакту ...

Кырда, јаланда
Кыймырап отойт.
Этти, тўкти, терени
Јүктенип жүрет.

Оны көп јигежин,
Оору болор тиштерин.

АЙЛЫС БИСТИН — «АЗБУКА»

Айлыс бистин — «Азбука»,
Адым менин — А танык.
Мени ээчий Б, В, Г,
Кирзеер биске, јол ачык.

Д ла Ј — најылар,
Кожо ойноп јадылар.
Е ле Ё — игистер,
Түней бүткен күлүктер.

Адару «жу» ла «жу»,
Эки нөкөр кажаанда.
Бу экүнин кажызы,
Таныбайдым, Ж ла З?

И ле Й иштенкей,
Айылдын ичин јуунат.
Мында јылу, ару кей,
Айак-казан јылтырайт.

Төрт нөкөр К, Л, М, Н
Көргүзет јакшы кылыгын.
Н-га түнгей Н танык,
Тумчугы онын кайкамјык.

О танык ачинчак,
Сыйны Ө-ни айткылайт:
«Јаантайын ла сен өчөш,
Көстөрин чек јөргөмөш».

Чуркурап јадар П ла Р
Бүгүн, карын, амыр.
Эптү, јакшы ойногой,
Бой-бойын тоогой.

Эски Айдый С танык
Эстеп отуры орында.
Кирип келген Т ла У
Айдыжат: «Уйку тату».

Ўкү ошкош көстөрлү
Ў танык каруулда.
Уйку билбес үкү
Бүгүн онын жанында.

Ф танык мактанчак,
Кезикте ол жарбынчак.
Мыкындарын тайанат,
«Фу» деп үшкүрет.

Ого көрө Х ла Ц
Ачынза да, күндүзек.
Ч десе чечеркек,
Бойы десе ару-чек.

Ш танык шыранкай,
Таныктарга жалакай.
Щ танык куйрукту,
Ш-ла ол жаныс укту.

Кату темдек кылыкту,
Ы-наң тайак блаажат.
Тайак јокко Ы танык
Лымжак темдек ол болор.

Э танык эжиктен
Колын чөйип кычырат:
«Эй, балдар, киригер,
Бисле таныш болугар».

Ю ла Я учында
Слерге чөрчөк куучындаар.
Онон айдар: «Слер, балдар,
Эмди бойоор кычыраар».

ТАНЫКТАРЛА ТАНЫЖАДЫС

А

Айу, айу, сен јалку,
Алты айга уйкуда.
Ары-бери јүрбейдин,
Айылдап биске келбейдин.

Б

Бакага бөрүк не керек?
Бака — суунын тындузы.
Бала-барказын ээчидип,
Бапылдап ла ол јүрет.

В

Вертолёт учат бийикте,
Балдар ойнойт волейбол.
Велосипедтү уулчактар
Јарыш эдип учкулайт.

Г

Глобус — кичинек телекей,
Мында Азия, Африка, Алтай...
Ол айланат-айланат,
Жол-жорыкка бисти апарат.

Д

Дельфин — суунун тындузы,
Сүрекей күлүк санаалу.
Онын эткен тузазы
Талайчыларда мактулу.

Ж

Жаагы кызыл жиилектер —
Жажыл жайдын сүүнчизи.
Жааган жааштан жажынар
Жапажыстын эптүзин.

Е

Келескен, келескен,
Куйругунды кем кескен?

Оны кем де кеспеген,
Чочыырымда үзүлгөн.

Ё
Төрдө — јаранган чибичек,
Ёлка болор школыста.
Соок-Таадак ла Кар-Кысчак
Болор бистин ойында.

Ж
Журналыс бистин «Солоны»,
Көпти сенен биледис.
Келзен капшай айылдап,
Энчикпей сени сакыйдыс.

З
Зоопаркта андар, куштар,
Жыландар ла чычкандар.
Олорды сүүйт көрөргө,
Ончо кичинек балдар.

И

Ийт неге де үрет,
Икили күүзи угулат.
Ийикке түкти болчоктоп,
Jaанам айылда иштенет.

Й

Кайчы, кайчы «канк» этти,
Койон дезе селт этти.
«Селт этти» деп кем айтты?
Ыйлап турган уул айтты.

К

Жерлик чочко — ол какай,
Курч азу тиштерлү.
Оны көрзөн, кач капшай,
Ачынза, ол жеткерлү.

Л

Түлкү, түлкү, түлкүчек,
Базып жүрзе, ару-чек.

Лаптап сени төгүндеер,
Куйругыла ол булгаар.

М
Мөш агашту Алтайыс —
Јаантайын бистинг кабайыс.
Маны деген јерлик киске
Астап калды эмди бисте.

Н
Некей јокко кышкыда
Наадайыска соок болор.
Ийне-учук колында,
Јылу тонды көктөп бер.

Н
Тенериде солоны
Јети башка јолдорлу.
Күн чогына мызылдап,
Туруп алды эңилип.

О

Ончобыска курсак аскан,

Очогыста отты камыскан

Отык – байлу эдим.

Оны тайдамнан көрдим.

Ө

Өркө, өркө, өркөчөк,

Өтпөк сеге керек жок.

Өрүмдеп жерди казадын,

Жууган ашты сугадын.

П

Пөтүк, пөтүк, пөтүгеш,

Уйку билбес күлүгеш.

Тан ла атса кожондойт,

Уйкунан бисти ойгозот.

Р

Ракета учат бийикте,

Радио ойнойт айлыста.

Арслан дезе ыраакта,
Изү турар талада.

С
Сан башка кылыкту
Саныскан деген куш бар.
Јуртка түшсе — тонокчы,
Тайгага чыкса — копчы.

Т
Тенери сүскен тууларда
Теке-јунманын јолдоры.
Така кийген аттардын
Такылдаган табыжы.

У
Топ, топ, топ...
Уулак чыкты отоп.
Күн кырга тайанды,
Көөркий уулак арыды.

Ү
Үргүлөп калган аркада
Үкүнинг көзи жалтырайт.
Түнде амырын ундып,
Чычкандарла жемзенет.

Ф
Футбол — ол мечикле ойын,
Тепкилейт оны ары-бейин.
Түжине оны ойноорун,
Өйди де сеспей каларын.

Х
Халат кийген эмчилер
Бистин школго келдилер.
Эди-канысты шиндеди,
Оору тижисти эмдеди.

Ц
Цирк келди амадап,
Клоун чыкты тайбандап.

Шулмус кискези колында,
Балдар јир ле каткыда.

Ч
Чегедегин энелер кийеле,
Чечектү јаланга чыгар.
Јаражай јайды мактап,
Јангарын олар чөйөр.

Ш
Шүлүзин — байлу ан,
Калас ого андабас.
Чоло ады чокондой,
Алтайыста ол јүргей.

Щ
Щётка јүрүмде тузалу,
Нени ле эдер аргалу:
Тижинди арчыырга болужар,
Кийимде тоозынды кактаар.

Ъ

Кату кылыкту кату темдек,
Бажында сенин кандый күрчек?
Токтой түшсен, сен - кату,
Таныктар бөлиир кылыкту.

Ы

Ыш быркырап чөйилет,
Ынаар ыраакта көгөрөт.
Кеен жараш Алтайды
Јурукчы мендебей јурайт.

Ь

Јобош бүткен јымжак темдек,
Јобол јоктон сөскө келдин.
Таныктарды јымжадып,
Кезикте бөлип те ийедин.

Э

Элик бычкак өдүгис
Эдрек јокко эдилбес.
Элчиге барар адыбыс
Ээр јокко минилбес.

Ю

Юра ла Юляда
Юла деген ойынчык бар.
Соказына баскажын,
Санаа јок айланар.

Я

Ягуар јүрет ыраакта,
Сооктор болбос талада.
Тоны онын кайкамјык,
Сүүген курсагы — балык.

ТАНЫКТАРЛА ТАНЫШТЫМ

Тапту мен чыдадым,
Таныктарла таныштым.
Эмди дезде бачымдап,
Бичиктерди мен ачтым.

Чөрчөктөр лө куучындар,
Эптү жараш үлгерлер
Меге сүүнчи экелер,
Куулгазынга апарар.

Энеме ле јаанама
Эмди чаптык этпезим.
Оны-мыны кычыр деп,
Сурап-јайнап баспазым.

АЛТАЙ ЈЕРИС АГАРУ

Алтай јерис агару,
Аржан суулу, кейи ару.
Арка-тажы быйанду,
Ал-камык јиилектү.

Анга-кушка байлык јер,
Балыгы да толтыра.
Өлөн-чөби јайканар,
Јүрегин сүүнип јажыркаар.

Кеен јараш јеристи
Байлап јажына јүреели.
Сүүнип өскөн чечекти
Тегин калас үспейли.

Јаан суулар кечкенде,
Боочылар ажып јүргенде,
Быйан айдып јеринге
Кыйра буула кайынга.

Арка-ташта жүргежин,
Алкыш сура јериннен.
Амырын сенин бузулбас,
Алтайын сени ундыбас.

Эмди, кичинек нөкөрим,
Ээчидип сени барайын.
Анга-кушка јолыгып,
Таныштырып салайын.

КОЙОН

Койон, койон, койонок,
Майчык бутту ботпонок.
Тусту мырчак јемиттү,
Тулай деп ийиндү.

АЙУ

Арал-арка койу,
Анда јуртайт айу.

Байлу ады мајалай,
Балдарына јалакай.

МАНЫ

Кандый ан бу мында?
Киске эмес... Бу маны.
Алтай кеп куучында
Кискелердин ол јааны.

ИРБИС

Јайы-кыжы кайылбас
Карлу бийик тууларда
Јүрет байлу аныбыс —
Өлө-чоокыр ирбис.

ШЎЛЎЗИН (чокондой)

Чолтык кыска куйрукту,
Кулагында чачакту.

Тырмактары курч, узун,
Киске укту шүлүзин.

КАКАЙ

Жерлик чочко — ол какай,
Азу тиштү ол коокой.
Тазыл, жиилек курсакту,
Ачынза ол кылыкту.

БӨРҮ

«Кök тон» деп байлаткан,
Койчыларды чочыткан,
Күчүктерин чыдаткан
Бөрү деген казыр ан.

ТҮЛКҮ

Кызыл куйрук кырланда
Ары-бери сурт ла сурт.

Оны көргөн чычкандар,
Кут жок качкандар.

ЖЕЕКЕН

Желбер тонду жеекен
Жер-тууны эбире желген.
Анчылар одузын тапты,
Ажанып алды тапту.

КИШ

(албаа)

Килин тоны мызылдап,
Киш араай жемзенет.
Анычактар туштаза,
Азык эдет, килебейт.

КАМДУ

Карасуда журтаган
Камду — байлу анычак.

Кылганду јараш терези
Бөрүктин болот бөлјизи.

КУМДУС

Сур-кара кумдус —
Тура тутса, эпчил ус.
Сүүйт ол көөлмөк суулар,
Сууга кирзе, эжинер-јүзер.

ТИЙИН (чырбык)

Мөштөн мөшкө уламдап,
Мөрлү жүрген бу күлүк.
Тамзыктап онын јигени
Алтын сайлу бу кузук.

КӨРҮК

«Крук-крук-крук!..»
Комыдап турат көрүк.

Жанмыр-јутты белгелейт,
Кузук чертип ол сооттойт.

БУЛАН

Мүүзи талбак булан —
Бустап жүрер ан.
Жыраа, талду јерлерде
Сүүйт ол жүрерге.

СЫГЫН

Алтын күс эжикте,
Сыылап учат салкын.
Туйук арка-јикте
Энчикпей јелет сыгын.

МЫЙГАК

Бозузы шулмус, чыйрак,
Једжип болбойт эне-мыйгак.

Торко өлөңди јайа баспай,
Неге мендейт андый капшай?

КУРАН
(иркек элик)

Күрен күстин бажында
Коштой турган аркада
Ўүринен аскан куран
«Бау-бау» деп багырган.

КЕРЕКШИН
(эне-элик)

Эрте танда кырланда
Эзин согот, јакшызын!
Эне-элик јанында
Чаапты көрзөң, јаражын!

ТАБЫРГЫ

(тооргы)

Табыргы — јобош анычак,
Кижн көрзө, коркынчак.
Ого, калак, тийбейли,
Арка-ташта јүргей ле.

КОЧКОР

(аркар)

Корон соокто тайгада
Койго тўней не тынду?
Ол, балдар, кочкор,
Онон коркып качпагар.

ТЕКЕ

Јылым кайыр тууларда
Јунма-теке јолдоры.
Кичинек уулак-балдары
Ээчип јүрет јозооры.

* * *

Тайга-ташла јорыгыс
Түгенип мында токтоды.
База кандый аңдарыс
Бичикке кирбей арт калды?

Кичинек менин нөкөрим,
Айдып берзен, угайын.
Келер јараш бичикке
Кийдирип оларды салайын.

Билбес болзон, тоолойлы,
Аңдардын адын адайлы:
Түште јүрерге кортык,
Өлө башту борсук.

Бала-барка чыдаткан
Чөлдин ээзи — тарбаган.
Отура түжүп сыгырар,
Јууктап келзен, јажынар.

Јүрген јери агаш-таш,
Тоны онын апагаш.
Кар түшкенде, бедиребе калас,
Јажынып калар сенен агас.

Токтомыр јок токтонок —
Ээлгир, эпчил анычак.
Ого көрө калазак
Эмеш нојо, јарбынчак.

Сарас ла јоонмойын —
Уйа этпес күлүктер.
Келишкен ле ичеген
Јери болот уйуктаар.

Сүрлү алу ан — суузар,
Нени ле ол јудар:
Коныс болзын, балыкты,
Күжүл, момон, чычканды.

УЧ СӨС

Ан-куштар ла бис, улус —
Ар-бүткеннин балдары.
Бу жүрүмде учурыс —
Эптү-жөптү журтаары.

Оймон ичи, Кан-Чарас,
Жайлугуш ла Эре-Чуй,
Кадын ичи, Улаган,
Аба-Жыш та — жаан алтай.

Мындый алтай кайда да
База жок деп билигер.
Жараш, байлу жеристе
Жакшы, омок жүрүгөр.

Кереес сөзим учында
Такып база айдадым:
Ырыс, сүүнчи жажына
Болзын слерде,
АЛКАЙДЫМ!

АШ — КЫЛГАДА, БАЛА — JAШТА

***

Алтай кижн жаантаын
Аайлу-башту жүретен.
Алтай-Кудай барына
Алкыш сурап бүдетен.

Эбире турган агаш-таш —
Энчиликтн жааны.
Сен эмди арай жаш,
Je сен де онын балазы.

Туулган-чыккан јеринге
Тудуш сенин киндигин.
Анданып алзан јеринге
Ардак-седен жүрерин.

***

Күн де биске тегин ле
Күлүмјизин сыйлабайт.
Јакшы күүндү јүрзин деп,
Күннен күнге ол тийет.

“Јакшы ба?»
«Јакшы! Јакшы ба?» —
Мынайда алтай улустар
Эзен-амыр суражар.

«Бош болзоор, айлыска
Кирип чыксаар» деп кычырар.
Алтайлап аскан чайыла
Айылчыны күндүлеер.

***

Очокто күйген От-Эне
Ончобыска — байлу Эне.
Айыл ичин жылыдат,
Аш-курсагыс кайнадат.

Курсак бышса, озолоп,
«Оп-Куруй» деп айдынып,
От-Энени күндүлөп,
Онон отур ажанып.

Жалбырап күйген бу Отко
Салба качан бор-ботко.
Очогыс бистин агару,
Жаантайын болзын ап-ару.

***

Ак Чага — Жаңы жыл.
Амыр турзын Алтайыс.
Кыйра буулаш. Сан салыш.
Күүнис бистин бир-жаныс.

Күндүү-күрее. Жаан улус
Бой-бойынан суражар:
«Жылды өң чыктаар ба?»
«Өң чыктыс!» деп айдыжар.

Жаңы жылдын күндүүзи
Тамзык тамак — тепшиде.
Жагы жаандар тоомжылу,
Тепшини баштаар учурлу.

***

Тулаан айдын ичинде
Түн ле түш түндежер.
«Јылу биске келди!» деп,
Анычактар сүүнижер.

“Јылгайагыс башталды!” —
Јиркиреп балдар жүгүрер.
Тебек, кажык ойындар, —
Эл-јоныс маргыжар.

Ўүче бүгүн бузулар,
Тату көчө азылар.
Эбиреде јаткандар
Бой-бойына айылдаар.

***

Жаскы жанмыр тымыраар,
Жалкын-күкүрт «жалт» эдер.
«Тенери унчукты» дежер,
Алтай кижн сүгүнер.

Арчын өртөп аластаар,
Алкыш-быян айдылар:
«Унчуктаар бүгүн, Тенерибис,
Учурлу слерге сөстөрис.

Энчилик турзын Јер-Алтай!
Амыр јатсын эл-јоныс!
Астабазын мал-ажыс!
Чө-өк, Кайракан-Кудайыс!».

***

Эбире Алтай чечектеер,
Элбиреп кайын шылыраар.
Эдил күүк серибей,
Эртен-энир кожондоор.

Жараш жайга уткуулыс —
Жажыл бүрдин байрамы.
Алтай көдүрген мүргүүлис —
Алкыш-быйанду сурагыс.

Ак малыс тойынар,
Арка-белис амыраар.
Күптерге чеген толор,
Аарчы-курут көп болор.

***

Жайдын жылу күндери...
Жорыктаарын үзеери.
Жаан боочылар ажарын,
Жаан суулар кечеринг.

Токтой түжүп боочыга,
Айса болзын кечүге
Кыйра буула кайынга,
Ырыс болзын жолынга.

Тайга-ташта сен жүрзөң,
Тал-табыш чыгарба.
Анга-кушка туштазан,
Адарым деп умзанба!

***

Ар-бүткенди алтындап,
Алтайыска күс келди.
Сыгын үнин тындаалап,
Кеткин куштар јепсенди.

Байлу-чүмдү Сары бүр —
Байлык күстинг байрамы.
Эмди Алтай амыраар, —
Ээчий кышка алтамы.

Одындаган алтайлар
Озолодо айдынар:
«О, кайран агажым,
Арга јокто кес јадым!
Соокко тонгот балдарым,
Сооп калды очогым».

***

Энениң эмискен сүдиле,
Эркелеп айткан сөзиле
Элге келген тилис бар,
Эптеп айдар сөзис бар.

Сүүнип аккан суулардын,
Сүүри башту туулардын
Жараш күүлү кожонгы
Бистин алтай тилисте.

Тилин билбес кижиге
Күч ле болор жүрерге.
Тилин сүүген балдарга
Алкыш-бийан айдарга.

***

Jaанды-јашты тооп јүрзен,
Сен де јүрерин тоомјыда.
Jaаннын сөзин јанчыкка сал,
Карынын сөзин капка сал.

Jaандар сөзине кириште,
Эрмек-сөзин тыгдап ук.
Качан-качан кериште,
Болуп калдын сен жүдек.

Төгүн сөс айтканы —
Төнөш көрүп үргендий.
Чыннын ару јаркыны
Чыгып келген Күндий.

***

Тойо ажан, чай да ич,
Алкыш сөзинг айдып жүр:
«Тойгон-ток, Толу-Куруй!
Ток санаа биске келзин».

Автобуста бол, айылда,
Бойыннан жаан кижиге
Көргүс жакшы күүнинди,
Жайлап бергин жеринди.

Жаан улустың алдыла
Өдөтөни — эби жок,
«Өдөйин бе?» деп сурайла,
Өдө берзен, ол — жозок.

***

Кажы ла јоннын чўм-јангы
Башка-башка, анылу.
Кайда да јўрзен, сен оны
Тооп јўрер учурлу.

Школдо јакшы ўренип,
Билик-билгир алараар.
Телекейди эбирип,
Кўп јолдор ўдўрўўр.

Чўм-јангаарды куучындап,
Чўмеркебей јўререеп.
“Алтай тилис байлык” деп,
Адаркабай айдараар.

***

Бистин алтай чүм-жангыс
Байлу, терен учурлу.
Бүдүрип оны жүрзебис,
Болорыс бис курчуулу.

Онын учун, балдарым,
Ойто такып айдадым:
Нактаг нак жүрүгөр,
Најы-нөкөр көп болор.

Бөлингенди бөрү жиир,
Айрылганды айу жиир.
Беш сабардый биригип,
Бектен бек жүреели!

МАРГААН

Маргаан өдөр стадион.
Мында бөрү, түлкү, койон,
Агас, көрүк, тарбаган,
Борсук база артпаган.

Бүгүн мында жаан жарыш
Болор кере түжине,
Онын учун тал-табыш
Стадионнын ичинде.

Спортчы койон секирип,
Эди-канын изидет.
Айу дезе керилип,
Чой көдүрип темигет.

Борсук база борбондоп,
Жада түжет, тоолонот.
Женүчи тоого кирерге,
Ол до, байла, иженет.

Кызыл тўлкү жаантайын
Мааргандарда туружат.
Сүмези ого улайын
Женү аларга болужат.

Байбак жараш куйругын
Өрө тудат, түжүрет.
Сүрекей ол чаптыгын
Мантаганда јетирет.

Көп маргаанда јенүчи
Бөрү базат араайын.
Күчтү онын балтыры
Кыймыктаарда, јаражын.

Аңдар оноң јалтанып,
Ајарынып баскылайт.
Бөрү дезе тынзынып,
Мыкындарын тайанат.

Жаргычы јеекен јарлады,
Öдөр јолды јартады:
— Тегеликти үч катап
Эбиригер, спортчылар!
Кемеер келер озолоп,
Чемпион мында јарталар!

Колын öрö кöдүрди,
Омо-томо сыгырды.
Кызыл бöслö јангыды,
Маргаан эмди башталды.

Јергелей турган спортчылар
Элес этти јеринен.
Тоозын-тобрак быркырайт
Маргаанчылар кийнинен.

Стадиондо кыйгы, сыгырыш:
— Түрген, түлкү!
Капшай, бөрү!
Јаба једер слерге көрүк!

Эне койон энчикпейт,
Санааркажын јажырбайт:
— Балам арай кичинек,
Маргаан ого не керек?

Бошпок јаакту айучак
Көкидет спортчы адазын:
— Ада, ада, чырмайзан,
Бөрүнөн сен артпазан!

— Базып болбос борсукты
Маргаанга кем божоткон? —
Коштой отурган каргаага
Айдып турат сангыскан.

Тегеликти эки эбирип,
Чыйрак бутту спортчылар
Маргаанда јенү аларга,
Шунуп озор барааттылар.

Борсук дезе мендебей,
Тегеликти де эбирбей,

Түргендетпей базыдын
Барып јадат араайын.

Бойында күлүк сананат:
«Јенүни мен кайдарым.
Маргаанда да туружым,
Болор меге јаан једим».

Борсук анайда сананып,
Јууктап келди чийүге.
Тегеликти эки эбирген
Спортчылар кийинде.

— Борсук, борсук, сен јендин! —
Јаргычынын үни угулды.
Стадион ичинде јанылга:
«Јаргычыны — самынга!».

— Ура, борсук — јенүчи! —
Уткыйт оны јоонмойын, —
Келзен менин јаныма,
Чечек сеге сыйлайын!

— Уйат, уйат, борсукка!
Кандый сен јенүчи?
Сени андар электеер! —
Кыйгырат јеерен эликтер.

Курч тиштерин арсайтып,
Бөрү базат ачынып.
— Тегеликти үч эбиргем,
Јенүге мен јетпегем!

Борсук дезе јүгүрбей,
Тегелик те айланбай,
Бодоп јенү алганы —
Ўреп салды маргаанды!

Койон бөрүге јөмөжөт,
Јаан јудругын көргүзет:
— Борсук, эмеш уйалзан,
Алтын медаль албазан!

Јаргычы јеекен сыгырды,
Борсукка јууктап јарлады:

— Борсук бүгүн јенүчи,
Јүгүрерге ол эпчил.

Борсук бийик тӧнгӧштӧ,
Бастыра бойы кӧӧрӧштӧ.
Уткуул чечек колында,
Алтын медаль тӧжинде.

...Анан ла бери борсукты
Түште жүргенин кӧрбӧзинг.
Байла, кӧӧркий уйалат,
Онын да учун јажынат.

САҢЫСКАН

Өлө-чоокыр сангыскан
Өрө учуп комыдайт:
— Жаантайын мен жангыскан,
Ачу-корон бадышпайт.

Кемди нөкөр эдейин?
Кемге айылдап барайын?
Акыр, сананып көрөйин,
Эң жакшызын табайын.

Куртулдап жүрер кускун,
Жок-жок, ол — жошкын.
Сек бедиреп ол учат,
Чек айлында отурбайт.

Килин тонду каргаага
Кирип чыкса, кандый не?
Куучыны онын «кар» ла «кар»,
Эди-канын калтыраар.

Ўрпейип калган ўкўни
Ўзези јакшы куш дежер.
Туштап ого болбозын,
Тўште оны таппазын.

Кузук бўтсе, таралдан
Куучын сурап болбозын.
Ыраактан ла тынзынар,
“Тар-тар“ деп калактаар.
Бала-барка чыдатпас
Кўўк деген кушкаш бар.
Калак, ого јууктабас,
Куштар јаман айдыжар.

Јайбан-тайбан базытту,
Јаан кызыл тумчукту
Каска најы болорго,
Тенек эмезим олорго.

Бөбөлјин јараш бөрүктү,
Узун коркок тумчукту.

Кудайдан бütкен jаражай
Мен jогынан jыргагай.
Эрте jаста келеечи,
Эрке бütкен jелечи
Түрген-түкей базытту,
Меге jарабас кылыкту.

Чайга чаптык этпейин
Чайлап ого кирбейин.
Эрмек айтсан, ол — түлей,
Эригип ле ол jүргей.

Тон агашты чокыган,
Курт-конгысла ажанган
Томыртка сени аjарбас,
Эрмек-куучын сурабас.

Кара-чилен чек башка,
Карузып ого болбозын.
Бака, балык курсакту,
Мен ле ого тойбозым.

Айса болзо шонкорды
Нөкөр бол деп сурайын...
Шокчыл танма пөтүктен
Өчимди мен алайын.

Жок, жок, жок!
Меге кем де керек жок.
Нөкөрлү болзо - шыра,
Айлынга келзе, азыра.

Мен - кыйгас сангыскан,
Jүргейим ле жагыскан.
Кемге де чаптык этпейин,
Айылдар керип жүрбейин.

Жок, жаманымды таштайла,
Најы-нөкөр табарым.
Сыйларымды алала,
Айылдап ого барарым.

ЈАНЫЈЫЛДЫК ОЙЫН

Ойыннын туружаачылары:

Соок-Таадак

Кар-Кысчак

Аранай ла Шаранай деп шокчыл карын-
даштар

Бөрү

Койонок

Көрүк

Сангыскан

Школдо Јангы јылдын байрамы. Ја-
рандырган чибинин јанында јыргаган
балдар. Јангыјылдык ойын баштала
берди, је Соок-Таадак ла Кар-Кысчак
көрүнбейт.

Балдар:

Соок-Таадак ла Кар-Кысчак,

Сооттоп кайда јүрүгөр?!

Бисте байрам, бисте байрам,

Капшай биске келигер!

(Кенетийин арыган-чочыган Койонок кийдире мантады).

Койонок:

Ой, балдар, андар-куштар!
Түбек келди, оны канайдар!?

Балдар:

Не болды? Не болды?
Капшай айтсан, Койонок.

Койонок:

Кара санаалу шокчылдар,
Аранай ла Шаранай,
Эдүзин бүгүн божотты.
Соок-Таадак ла Кар-Кысчак
Карануй кыпта, олјодо.

Балдар:

Капшай ончобыс бараалы,
Биске кару улусты
Түрген олјодон айрыйлы.

Койонок:

Јо-ок, балдар!
Олорды айрып аларга,
Јуу-согуш керек јок.

Балдар:

Айса не керек?

Койонок:

Тапкыр-билгир балдарды
Талдап мен алайын.

Бөрү:

Менин ченемелим
Сеге таныш, Койонок!
Јажынган күлүктерди
Јыткарып мен сезерим.

Көрүк:

Мени кожо алыгар,
Јенил болор јолыгар.
Бийик мөшкө чыгарым,
Јолды слерге баштаарым.

Койонок:

Кожо бараалы, көрүк,
Жолды биске көргүс.

Сангыскан:

Мени, мени, мени,
Мени не ундыдаар?
Тайга-таштын кобын
Кемнен слер угараар?
Албас болзоор керек бет,
Балдарла кожо арткайым.

Койонок:

Сангыскан, бөрү, көрүк,
Слер биске керек!
Сакыгар бисти, балдар,
Удабай ла келерис.
Соок-Таадак ла Кар-Кысчакты
Соот ойынга экелерис!

**(Койонок, эки кысчак, эки уулчак,
андар, сангыскан эжиктен чыгат).**

Балдар:

Аранай ла Шаранай,
Каалга-эжигеер ачыгар!
Кандый јөөжө керек?
Капшай биске айдыгар!

Аранай:

Биске јөөжө керек јок,
Бис тегин де бай.
Слерди ченеп көрөргө,
Бис экү турбай.

Шаранай:

Соок-Таадак ла Кар-Кысчак
Слерден болуш сакып јат.

Аранай:

Табышкактар слерге берерис,
Слерди ченеп көрөрис.
Оны чын тапсагар,
Олор олјодон айрылар.

Балдар:

Бис белен! Бис белен!

Аранай ла Шаранай:

Андый болзо, баштайлыктар!

Шаранай:

Жайы-кыжы бу агаш

Жаантайын жажыл турат.

Жаны жыл келгенде,

Улус оны жарандырат.

Аранай:

Жаны жылдын энгиринде

Биске айылдап келди.

Жыргап турган балдарга

Жараш сыйлар экелди.

Барбак сагалду айылчыны

Бије-ойынга кычыраак.

Келер жылда жыргалыска

Катап келгей ...

Шаранай:

Кулактары онын уккур,
Көстөри дезе сүмелү.
Бойы жараш бүдүмдү,
Лылбынгууш бүткен ...

Аранай:

Бастыра бойы апагаш,
Куйругы кичинек, мүүс жок.
Жайгыда бороро берет,
Жаан кулакту ...

Шаранай:

Кырда, јаланда
Кыймырап отойт.
Этти, түкти, терени
Јүктенип јүрет.

Аранай:

Кышка курсак белетебес,
Кышкыда ол көрүнбес.
Јас келгенче уйуктаар,
Табаштарын ол соорор.

Шаранай:

Je, канайдар, јенүни слер алдыгар.
Нөкөрлөрөөрди эчидип,
Ойынга мендеп барыгар.

Анда јуулган балдарга,
Айылдап келген ан-кушка
Эзен бистен айдыгар!
Эптү-јөптү ойногор!

**(Аранай ла Шаранай Соок-Таадак ла
Кар-Кысчакты божодот).**

Аранай:

Балдарга бистин күүнисти
Слер база айдыгар.
Јаңы јылда јазап үрензин,
Баштак кылыктар ас болзын.

Шаранай:

Су-кадыктары бек болзын,
Јаандардын сөзин уксын,
Јаштарды кичееп јүрзин.

КЕЛЗЕН-КЕЛЗЕН, ЖАНЫ ЖЫЛ!

Балдар:

Соок-Таадак! Соок-Таадак!
Кайда удап калдыгар?
Бис ончобыс мында,
Кунугат чиби-јаражай,
Эски Жыл јаныксап,
Отуры мында санааркап.
Јангы Жылды экелзеер,
Биске сүүнчи сыйлазаар!

Сангыскан:

Слердин кыйгыны угала,
Соок-Таадак келип јат.
Кар-Кысчакла экүлеп,
Јангы Жылды экел јат.

Балдар:

Јакшы солун јетирдин,
Быйан сеге, Сангыскан!

Бисле кожо ойнозон,
Jүрбе анда јаныскан!

**(Эжиктен Соок-Таадак ла Кар-
Кысчак киргилейт).**

Соок-Таадак:

Кару менин балдарым,
Кичинек удап калтырым!

Кар-Кысчак:

Соок-Таадак ла бис экү
Сооттоп-ойноп јүрбедис.
Јер-телекейди эбирип,
Көп школдордо бис болдыс.

Соок-Таадак:

Күнчыгыштан Бадышка јетире
Јолыс бистин эмди де узун!

Кысчак:

Янғы жылды кийдирзеер!

Уулчак:

Уткуулду сөзис айдарыс!

Соок-Таадак:

Эски Жылды, балдарым,
Эжиктен үйдежип салаалы!
Эткен онын керегин
Мактулу сөслө айдаалы!

Кар-Кысчак ла балдар:

Эски Жыл, Эски Жыл,
Биске најы сен болгон!
Күн болуп кубулып,
Бисле кожо ойногон!

Эски Жыл:

Якшы болзын, кысчактар!
Якшы болзын, уулчактар!

Баатыр кептү чыдагар,
Амыр-энчү жүрүгөр!

Кар-Кысчак:

Уткыгар, уткыгар, уткыгар!
Слерге келди Јаны Јыл!

Соок-Таадак:

Эмди ойыныс баштайлы,
Ончобыс бүгүн сүүнели!

КӨЧҮРМЕЛЕР

Юлиан Тувим(Польша)

БАЛДАРГА ИЙГЕН САМАРА

Уулчактар ла кысчактар,
Слерге менин эзеним.
Сурап турум: јунугар
Јүзеерди ле колоорды.

Кандый суула керек бет:
Јылу болзын, айса соок,
Болзын агын суучактын,
Айса болзын јанмырдын.

Эртен-энир, тал-түште
Јунуныгар ундыбай,
Ажаныштын алдында,
Уйуктаар тушта - энирде.

Кирлүлерле куучын јок,
Айылдап ого барбазым.
Бойым сүүйдим аруны,
Эзенимле, мен - Тувим.

Морис Карем
(Бельгия)

КӨРГӨН БӨ?

Качан-качан көргөн бө
Учуп жүрген уйларды?
Айса болзо эчкини -
Бијелеп билер танманы?

Кожондогон айуны
Качан бирде көргөн бө?
Мен билерим, көрбөгөн,
Айса мен де көрбөгөм!

Ален Боске
(Франция)

ҮРЕН

Үрен тапту чыдады,
Ач-амырын ундыды.
Жайым учкан эзинди
Ээчип барарга шыйдынды.

Учуп чыкты бийикке,
Анан көрөт жериске.
Түни-түжи ол учты,
Тыштанарга ол түшти.

Күннин изү чогына
Уйку сокты үренди.
Ойгонып келзе, бот, сеге,
Тазылдары бек, жерде.

Тазыражып тымыкта
Чөйилет сабы узундап.

Элес эткен салкынга
Ээлип, эрке бажырат.

Сап ла болгон ол бойын
Эмди көрзөң, јаражын.
Јажыл бүри бийикте,
Јоонын ол агаштын.

Анан бери өй өткөн,
Ага берди көп суулар.
Ундып салган ол эмди
Ўрен тушта учканын.

Григорий Остер
(Россия)

МЫНАЙДА ЭДЕРГЕ ЈАРААР БА?

Мойнын, јүзин, колынды
Лунба, најым, качан да.
Калас өйин өткүрип,
Ару болорго чырмайба.
Түней ле ойто кирленер
Мойнын, јүзин, колдорын.
Јараш јытту самынды
Тегин јерге не үреер.
Чачын өссин, кестирбе,
Анан база туза јок.
Карып калзан, түней ле
Тас башту болорын.

Борис Заходер
(Россия)

***

Киске түшти түбекке,
Бйлап отуры эжикте.
Жаман улус кискеге
Бербейт этти уурдаарга.

БАЖАЛЫКТАР

Кире сös.....	3
Эмилдей.....	15
Сүүнчи менде бир кучак.....	16
Күйүнедим куштарга.....	17
Төрöлим.....	18
Чага байрам.....	19
Ойно-ойно, топшуурым.....	20
Сүүнчи ачты эжигин.....	21
Сүүнчи.....	22
Танг.....	23
Энир.....	24
Эрген тура тайгада.....	25
Эрген тура.....	26
Тангды ойгозып.....	27
Солоньы.....	28
Яаш.....	29
Янмыр.....	30
Салкын.....	31
Лоткон.....	32
Көлöткө.....	33
Не керек?.....	34
Кожо учаалы.....	35
Лылдын öйлöри.....	36
Јана берди кыш.....	38
Јай.....	39
Јаражай јай.....	40
Јакшы болзын, јылу јай.....	41

Öдө конды жай.....	42
Жакшы болзын.....	43
Жайды сананып.....	44
Жайгы кожон.....	46
Күс келди.....	47
Күски журуктар.....	48
Кандый жакшы жаскыда.....	49
Жас.....	50
Жаныс телекей.....	51
Жакшылар ба, балдар!.....	52
Боро кушкажыма.....	53
Толды меге жети жаш.....	54
Жалкулар.....	55
Школго.....	56
Мен школго барарым.....	57
Мен – малчынынгу уулы.....	58
Жакшы ба, кару школым.....	60
Ненин учун?.....	61
Жакылта.....	62
Ундыбагар.....	63
Кандый жаман оору болорго.....	64
Су-кадык болорго.....	66
Алтынай.....	67
Самара.....	68
Күничек.....	69
Таныраар ба уулчакты?.....	71
Капшай чыдап барайын.....	73
Кандый жакшы кызыкчак.....	73

Самырдын күнлиги.....	76
Самырдын күнлигинде.....	78
Јалку.....	79
Бис – кичинек балдар.....	80
Кунугып билбезим мен.....	82
Меге дезе школго.....	84
Айылдын ижи.....	85
Меге уйатту.....	87
Сапыш ла жылдыстар.....	88
Алтай айыл.....	90
Сакыйдым Соок-Таадакты.....	91
Нени иштеерин чыдазан?.....	92
Будильник.....	93
Сакыйдыс.....	94
Јаантайын мен јорыкта.....	96
Ончобыска – јаан байрам.....	97
Турлуда.....	98
Соок-Таадактын уткуулы.....	99
«Солоньнын» уткуулы.....	100
Айучактын эзени.....	101
Көрүгеш.....	102
Куштардын шоодылганы.....	103
Јаскы каникул.....	104
Чөрчөктөргө айылдап.....	105
Эки тон.....	106
Койоноктын чыккан күни.....	108
Сангыскан.....	109
Эки киске.....	110

Томыртка.....	111
Адару.....	112
Чечектер чалынга јунунат.....	112
Аспан.....	113
Келескен.....	114
Чымалынын комыдалы.....	115
Бирге бирди кошкожын.....	116
Иштенкей јөргөмөш.....	118
Аргачылар.....	119
Чөрчөк.....	121
Кем јараш?.....	123
Кискежим.....	125
Ийт.....	126
Тайгыл.....	126
Бозу.....	127
Кабай кожонг.....	128
Кискечектин кожонгы.....	130
Бакачактын кожонгы.....	131
Нөкөрлөр.....	132
Јалтанбас такаа.....	133
Мен - баатыр пөтүк.....	134
Уулак чыкты отоп.....	135
Кас ла такаа.....	136
Тирү толукта.....	137
Киске ле чычкандар.....	139
Сен де јунун, најым.....	147
Акчалу койонок.....	148
Јети баш.....	150
Солонгы» – бистин нөкөрис.....	152

Эки койон бирикти.....	153
Солундар.....	154
Цирк.....	155
Солун айылчы.....	157
Нөкөрлөр.....	159
Койоноктын сүүнчизи.....	161
Көрүктин кожоны.....	162
Почтальон.....	164
Телефон.....	167
Пөтүк	170
Кускун ла тарал.....	172
Жиилек.....	174
Алама.....	174
Карындаштар.....	175
Кем тузалу?.....	176
Öй керегинде жолдыктар.....	177
Чычкан сүүнип жарлады.....	178
Бије.....	179
Ол тушта күс болгон.....	180
Ол тушта жай болгон.....	181
Ол тушта кыш болгон.....	182
Укпаган качан да.....	183
Киске түженет чычканды.....	184
Күс келди Алтайга.....	184
Мен кем? Сыйым не?.....	185
Бу не куш?.....	186
Мени таны.....	186
Куулгазын.....	187
Баштапкы сөстөрдү бириктир.....	188

Озо ло мен – кулун.....	188
Ончо јолды эбирип.....	189
Ижим менин агаста... ..	189
Шуулап јүрер мен – јалкын.....	190
Эрте таңда турала.....	191
Сан ла башка бу куштар.....	191
Омонимдер.....	192
Синонимдер.....	199
Антонимдер.....	199
Сүүйдим мен тоолоорго.....	201
Койоннын чыккан күни.....	202
Таралдын кожоны.....	203
Аттары А таныктаң.....	205
Акам, сыйным, мен.....	205
Јиилектеп барды уулчактар.....	205
Бир катап энирде.....	206
Оогош уулчак тоологон.....	206
Бир-эки, бир-эки.....	207
Бир – кирди энир.....	208
Тегерик те болзом.....	208
Азып-тозып энирде.....	209
Айылчылар.....	210
Тин-тин, тин-тин.....	211
Эбиреде кар түшти.....	211
Он койон ойногон.....	212
Јалку-јалку сен, киске.....	212
Јаан јашту тарбаган.....	213
Сургалдан келген табышкактар.....	214
Арканан келген табышкактар.....	216.

Мааланан келген табышкактар.....	218
Жаныјылдык табышкактар.....	219
Башка-башка табышкактар.....	220
Айлыс бистин «Азбука».....	222
Таныктарла таныжадыс.....	226
Таныктарла таныштым.....	237
Алтай јерис агару.....	238
Аш – кылгада, бала – јашта.....	250
Маргаан.....	264
Сан башка сангыскан.....	271
Жаныјылдык ойын.....	275
Келзен-келзен, Жаңы јыл!.....	283
Көчүрмелер.....	287

Күлер Тепуков
«СҮҮНЧИ МЕНДЕ БИР КУЧАК»

Редакторы Н. Челбаева
Корректоры Н. Тайборина
Јурукчызы С. Дыков
Эптештирү редакторы Э. Тепуков

кеби 70x90/32
кеми 9,5 п.л.
тиражы 800 экз.

ОАО «Горно-Алтайская типографияда» кепке базылган